

Facultade de Historia

Información básica

La planificación de la enseñanza proporciona al alumno una serie de competencias que integran el nivel de conocimientos (saber), el de capacitación en habilidades y destrezas (saber hacer) y el de formación en actitudes y valores (saber ser y estar). En la línea de otras titulaciones reconocidas en las universidades europeas, al englobar contenidos de las disciplinas de Geografía, Historia e Historia del Arte, la oferta de nuestra Facultad puede dotar al alumno de una serie amplia de competencias específicas.

Igualmente destaca el carácter humanístico de nuestras disciplinas con una larga y consolidada tradición académica y universitaria, y su capacidad para dar cuenta de algunas de las realidades culturales de nuestro tiempo. Oferta, en conjunto, una formación básica en contenidos interdisciplinares relativos al conocimiento de la estructura diacrónica del pasado, de las coordenadas espacio-temporales, las interrelaciones geográficas y culturales. Una formación en contenidos instrumentales y una formación con ámbitos temáticos y territoriales específicos, y una formación en conocimientos prácticos-académicos, a través de las prácticas. El conocimiento de nuestro pasado cultural permite aportar las herramientas analíticas y conceptuales necesarias para acceder de un modo reflexivo y crítico a las producciones culturales del pasado, además de proporcionar los valores humanos, y principios éticos necesarios sobre los que asienta la sociedad actual.

Con el objetivo de dar respuesta a la demanda social de diferentes profesionales, y a los futuros graduados se posibilita una continuación académica coherente con la puesta en marcha del Master oficial en "Historia, Territorio y Recursos patrimoniales", con un perfil investigador, siguiendo los criterios y planteamientos establecidos en el Real Decreto 1993/2007 por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales. La propuesta sustituye al Programa de Doctorado "Sociedad, Cultura y Poder en la Historia" (bienio 2008-2010) que en la evaluación de la Agencia Nacional Evaluadora de la Calidad Académica (ANECA) recibió la Mención de Calidad.

La capacidad docente del centro ha quedado consignada en la evaluación docente realizada por la Universidad de Vigo desde 2002-2003 hasta la actualidad. Asimismo, los resultados de la auditoría externa realizada en el centro manifestaron la idoneidad de las titulaciones en relación con los recursos disponibles. Cabe destacar también la experiencia adquirida durante la puesta en marcha de los programas piloto con sistemas de transferencia ECTS, en los que nuestra Facultad ha sido pionera.

El carácter multidisciplinar y polivalente de los estudios (Historia, Arte y Geografía) capacita para un amplio abanico de salidas profesionales a sus egresados tan competitivos como los especializados en una sola de las disciplinas humanísticas, habida cuenta de la cada vez mayor flexibilidad del actual mercado laboral entre titulaciones y puestos de trabajo. Los servicios educativos, los servicios de la administración, los medios de comunicación, los centros de educación superior y secundaria, y un largo espectro de instituciones y empresas, proporcionan un marco para el desempeño de actividades relacionadas con el perfil formativo del grado, preparando para una gran variedad de actividades.

Además, la riqueza histórica, artística, arqueológica y natural proporciona una estrecha relación entre los estudios universitarios y el mercado laboral, abriendo una nueva vía de profesionalización ante la creciente consideración del legado cultural heredado como recurso dotado de valor económico o productivo. La demanda y salidas profesionales en el terreno de la conservación, protección, gestión y difusión del patrimonio y el resto de actividades relacionadas con el turismo cultural abren un amplio horizonte a la salida profesional de nuestros futuros graduados. Las oportunidades ofrecidas por la constante expansión de las actividades económicas relacionadas con el patrimonio, la necesidad normativa de realización de excavaciones arqueológicas, la aplicación de normativas de ordenación del territorio y el turismo de calidad generan una constante demanda de utilidad de nuestras disciplinas.

Los datos de la tasa de eficiencia de nuestro centro son favorables, acercándose al 100%. Lo que sin duda indican las tasas es la mejora continua, mostrando el gran interés del alumnado en la consecución del título. Los procedimientos existentes

Facultade de Historia

A Facultade de Historia, sita no Campus Universitario de Ourense, oferta dúas titulacións adaptadas ao Espazo Europeo de Educación Superior (EEES): Grao e Posgrao. Ademais mantéñense vixente a titulación de Licenciatura en Historia, tamén en liña cos criterios de referencia do EEES. <?xml:namespace prefix = "o" ns = "urn:schemas-microsoft-com:office:office" />

Neste ano académico 2010-2011 impártense o primeiro e segundo curso do Grao en Xeografía e Historia; asemade, o terceiro, cuarto e quinto curso da Licenciatura en Historia.

No Posgrao xa se desenvolveu o curso de Mestrado en "Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais" (2009-2010) que posibilita, no mesmo Centro, a realización da Tese de Doutoramento. A información relativa á convocatoria 2010-2011 deste Mestrado de Investigación poder ser consultada nesta web.

Grao en Xeografía e Historia

Materias

Curso 1º

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
002G250V01101	Fontes de Información en Humanidades	1C	6
002G250V01102	Fundamentos de Xeografía Física	1C	6
002G250V01103	Introdución á Lingua e Literatura Latinas	1C	6
002G250V01104	Arte:Linguaxes e Técnicas Artísticas	1C	6
002G250V01105	Historia: Modelos de Interpretación das Sociedades Preestatais	1C	6
002G250V01201	Arte clásica	2C	6
002G250V01202	Fundamentos de Xeografía Humana	2C	6
002G250V01203	Introdución á Historiografía	2C	6
002G250V01204	Prehistoria Universal	2C	6
002G250V01205	Teoría e Método da Arqueoloxía	2C	6

Curso 2º

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
002G250V01301	Espazos e Sociedades	1C	6
002G250V01302	Historia Antiga Universal	1C	6
002G250V01303	Historia de America Precolombina e Colonial	1C	6
002G250V01304	Historia Medieval Universal	1C	6
002G250V01305	Paleografía	1C	6
002G250V01401	Metodoloxía da Historia	2C	6
002G250V01402	Arqueoloxía Aplicada	2C	6
002G250V01403	Historia Contemporánea Universal	2C	6
002G250V01404	Historia da Arte Medieval	2C	6
002G250V01405	Historia Moderna Universal	2C	6

DATOS IDENTIFICATIVOS**Fontes de Información en Humanidades**

Materia	Fontes de Información en Humanidades			
Código	O02G250V01101			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	1C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Vaquero Diaz, Maria Beatriz			
Profesorado	Vaquero Diaz, Maria Beatriz			
Correo-e	mdiaz@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	A materia Fontes de Información en Humanidades permite ao alumnado identificar e coñecer a natureza, función e tipoloxía das principais fontes de información no ámbito das humanidades. Permite tamén coñecer e utilizar os principais instrumentos e recursos de recompilación de información existentes, co fin de elaborar repertorios de fontes de información en Historia, Historia da Arte e Xeografía. Por último, capacita aos estudantes para utilizar con destreza distintos estilos de citas e referencias bibliográficas.			

Competencias de titulación

Código	
A18	Coñecemento e habilidade para usar os instrumentos de recompilación de información tales como catálogos bibliográficos, inventarios de arquivo e referencias electrónicas.
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
A30	Coñecemento das principais fontes literarias e documentais da Historia da arte
B1	Capacidade de análise e síntese.
B7	Capacidade de razoamento crítico.
B9	Traballo en equipo en diversos contextos
B11	Capacidade de aprendizaxe autónoma

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Dominio dos instrumentos de recompilación de información en humanidades.	saber facer	A18
Coñecemento dos recursos de recompilación e busca de información xeral.	saber Saber estar / ser	A18 B1 B11
Capacidade de selección e valoración crítica de fontes de información en Historia, Historia da Arte e Xeografía.	saber facer Saber estar / ser	A18 A23 A30 B1 B7 B9
Destreza na utilización dos sistemas de citas e referencias bibliográficas.	saber facer	A23 B7 B11

Contidos

Tema	

1.- Fontes de Información xeral	1.1.- Conceptos e vocabulario básico sobre fontes de información. 1.2.- Fontes de información xeral (formatos e soportes). 1.3.- Transferencia e normalización da información. 1.4.- Fontes de información especializada.
2.- Recuperación de información en humanidades.	2.1.- Necesidades de información e tipoloxía das fontes primarias e secundarias en Historia, Historia da Arte e Xeografía. 2.2- Recursos para identificar e localizar información en humanidades.
3.- Sistemas de citas e referencias bibliográficas.	3.1.- Normas e estilos de citas e referencias bibliográficas. 3.2.- Xestores bibliográficos.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introductorias	2	0	2
Sesión maxistral	20	20	40
Seminarios	3	10	13
Prácticas autónomas a través de TIC	10	10	20
Saídas de estudo/prácticas de campo	1	0	1
Traballos tutelados	4	30	34
Probas de resposta curta	2	10	12
Traballos e proxectos	7	10	17
Informes/memorias de prácticas	1	10	11
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introductorias	Sesións de aula encamiñadas a tomar contacto co alumnado, presentar a materia e coñecer as súas competencias, motivacións e intereses.
Sesión maxistral	Exposicións introductorias nas que se familiarizará o alumnado coas principais fontes de información, a súa valoración crítica, os recursos de recompilación existentes e a utilización dos sistemas de citas e referencias bibliográficas.
Seminarios	Actividades en grupo nas que se realizará a introducción teórica e o reparto de tarefas dos traballos tutelados.
Prácticas autónomas a través de TIC	Prácticas na aula de Informática nas que se utilizarán os recursos electrónicos de selección de información e os estilos e xestores de referencias bibliográficas para elaborar o deseño dun itinerario cultural por Ourense.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Saída de estudos nas que se analizará in situ unha ruta de turismo cultural.
Traballos tutelados	Actividades en grupo nos que se tutelará a realización dun proxecto consistente no deseño dun itinerario cultural por Ourense.

Atención personalizada

	Descrición
Traballos tutelados	A atención personalizada realizarase a través das titorías en grupo e de TIC, a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@. Consistirá na revisión por parte do profesorado das probas de avaliación escritas e no seguimento dos traballos que deberá realizar o alumnado.
Prácticas autónomas a través de TIC	A atención personalizada realizarase a través das titorías en grupo e de TIC, a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@. Consistirá na revisión por parte do profesorado das probas de avaliación escritas e no seguimento dos traballos que deberá realizar o alumnado.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	A sesión maxistral será avaliada mediante unha proba escrita de resposta curta ou tipo test.	30%
Traballos tutelados	A avaliación dos traballos tutelados realizarase mediante a elaboración, montaxe e exposición dun proxecto que consistirá no deseño dun itinerario cultural por Ourense	30
Prácticas autónomas a través de TIC	A avaliación das prácticas autónomas a través de TIC realizarase mediante a elaboración dunha memoria coas tarefas desenvolvidas e os resultados obtidos nas prácticas.	20
Saídas de estudo/prácticas de campo	A avaliación das saídas de estudo realizarase mediante a elaboración dun informe sobre a ruta cultural realizada.	10
Outras	En todas as actividades e probas que conforman a programación valorarase a asistencia e participación do alumnado.	10
Outros	En todas as actividades e probas que conforman a programación valorarase a asistencia e a participación do alumnado.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os estudantes matriculados na materia teñen dereito a realizar os exames finais (Artigo 12 do Regulamento de Estudantes da Universidade de Vigo).

Os estudantes que realicen os exames finais deberán entregar, o día do exame oficial, un traballo consistente no deseño dun itinerario cultural por Ourense.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía básica

Alía Miranda, F. (1998): *Fuentes de información para historiadores: obras de referencia y bibliográficas*. Gijón, Trea. OUR 930 /19

Brocos Fernández, J. M.; Ortiz de Landázuri, C. (2006): "Métodos de búsqueda en fuentes de información en ciencias sociales y humanidades", *Aracne. Revista electrónica de recursos en Internet sobre Geografía y Ciencias Sociales*. [En liña] Universitat de Barcelona <http://www.ub.es/geocrit/aracne/aracne-083.htm> [Consulta 19/06/2009]

Carrizo Sainero, G.; Irueta-Goyena Sánchez, P.; López de Quintana Sáenz, E. (2000): *Manual de fuentes de información*. Madrid, Confederación Española de Gremios y Asociaciones de Libreros. OUR 02 /128

Cómo elaborar e interpretar referencias bibliográficas. [PDF en liña] Universidad de La Rioja <http://biblioteca.unirioja.es/bdg/bdgcitas.pdf> [Consulta 19/06/2009]

Maldonado Martínez, A. (coord.) (2001): *La información especializada en Internet: directorio de recursos de interés académico y profesional*. Madrid, CSIC. OUR 02 /176

Romanos de Tiratel, S. (2000): *Guía de fuentes de información especializadas: humanidades y ciencias sociales*. Buenos Aires, GREBYD. OUR 02 /286

Bibliografía específica

Abadal Falgueras, E.; Codina Bonilla, LI. (2005): *Bases de datos documentales: características, funciones y método*. Madrid, Síntesis. OUR 02 /324

Aguilera Arilla, Mª J. et al. (2003): *Fuentes, tratamiento y representación de la información geográfica*. Madrid, UNED. OUR 910 /82

Amat i Noguera, N. (1994): *La documentación y sus tecnologías*. Madrid, Pirámide. 02 AMA doc

Carrizo Sainero, G. (2000): *La información en ciencias sociales*. Gijón, Trea. OUR 3 /21

Cordón García, J. A.; López Lucas, J.; Vaquero Pulido, J. R. (1999): *Manual de búsqueda documental y práctica bibliográfica*. Madrid, Pirámide. OUR 02 /57

Fuentes y documentos para la historia del arte (1982-1983): Barcelona, Gustavo Gili. Depósito: OUR 19673

Garza Mercado, A. (1999): *Fuentes de información en ciencias sociales y humanidades 1: obras generales, administración pública, ciencia política, derecho, relaciones internacionales*. México, El Colegio de México. 01 GAR fue

Martín Vega, A. (1995): *Fuentes de información general*. Gijón, Trea. OUR 02 /43

Salvador Oliván, J. A.; Angós Ullate, J. M^a (2001): *Fuentes de información en línea*. Zaragoza: Prensas Universitarias de la Universidad de Zaragoza. Disponible en: <http://ebro3.unizar.es:8080/bdl/> [Consulta 19/06/2009]

Martínez de Sousa, J. (2007): *Manual de estilo de la lengua española (MELE 3)*. Gijón, Trea. OUR 811.134.2 /383

López Yepes, J. (coord.) (2006): *Manual de ciencias de la documentación*. Madrid, Pirámide. OUR 02 /344

Moreiro González, J. A. (2000): *Manual de documentación informativa*. Madrid, Cátedra. OUR 02 /153

Recomendacións

Outros comentarios

Ao longo do curso entregarase a través da plataforma TEM@ documentación detallada sobre o desenvolvemento das actividades do curso. Por esta razón os estudantes deben estar dados de alta na plataforma e ter cubertos os seus datos de perfil.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Fundamentos de Xeografía Física**

Materia	Fundamentos de Xeografía Física			
Código	O02G250V01102			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	1C
Idioma	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	de Uña Alvarez, Elena			
Profesorado	de Uña Alvarez, Elena			
Correo-e	edeuna@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Materia de formación básica en Xeografía. Trata dos fundamentos teóricos e metodolóxicos cara o coñecemento global dos medios naturais e as súas aplicacións no contexto da sociedade. Desenvolve o estudo das propiedades significativas dos principais compoñentes (relevo, clima, augas, biota) tendo en conta as súas interaccións complexas na paisaxe. Introduce unha perspectiva ambiental da Xeografía da natureza dende as posibles configuracións das unidades biofísicas.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Coñecemento das claves e desenvolvemento do ámbito da Xeografía física.
A4	Conciencia crítica da relación entre os fenómenos xeográficos, físicos e humanos, a diferentes escalas territoriais.
A8	Desenvolvemento e aplicación dos procedementos de traballo de campo.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B4	Comunicación oral e escrita no idioma propio.
B7	Capacidade de razoamento crítico.
B15	Sensibilidade cara temas ambientais.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Conciencia crítica da relación entre os fenómenos xeográficos, físicos e humanos, a diferentes escalas territoriais.	saber Saber estar / ser	A4 B1 B4 B7
Coñecemento das claves e desenvolvemento da Xeografía física.	saber	A1 B1 B7 B15
Desenvolvemento e aplicación dos procedementos de traballo de campo.	saber facer Saber estar / ser	A8 B4 B7 B15

Contidos

Tema	
1. Campo científico da Xeografía Física	1.1. Antecedentes do coñecemento xeográfico
2. Bases teórico-metodolóxicas da Xeografía Física	1.2. Configuración do campo científico da xeografía Física
3. Compoñentes dos medios naturais: propiedades e dinámica	2.1. Magnitudes e escalas espacio-temporais
4. Dimensión integrada dos medios naturais: Xeografía Física Global	2.2. Orientacións básica e aplicada na sociedade contemporánea
	3.1. Clima e augas. Climatoloxía e Hidroxeografía
	3.2. Relevo e biota. Xeomorfoloxía e Bioxeografía
	4.1. Fenómenos de cambio nas unidades ambientais
	4.2. Riscos naturais e intervención humana

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	19	30	49
Estudo de casos/análises de situacións	6	30	36
Saídas de estudo/prácticas de campo	11	10	21
Seminarios	4	25	29
Titoría en grupo	2	5	7
Probas de tipo test	8	0	8
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos de formación básica, teóricos e metodolóxicos co apoio de recursos documentais, bibliográficos e audiovisuais.
Estudo de casos/análises de situacións	Análise dun feito, problema ou caso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, reflexionar e adentrarse nos procedementos metodolóxicos.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Aplicación dos coñecementos a situacións concretas para adquisición de habilidades e destrezas en espazos exteriores non académicos.
Seminarios	Actividades enfocadas a preparación e desenrolo final dun análise de caso e do traballo de campo
Titoría en grupo	Sesións que os alumnos manteñen co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.

Atención personalizada

	Descrición
Estudo de casos/análises de situacións	Nos seminarios orientación para lograr unha aprendizaxe significativa das secuencias teórico-prácticas na preparación e desenvolvemento dun traballo de campo. Nas prácticas de campo, acompañamento e resolución de problemas dirixidos coa finalidade de favorecer a observación participante, a formulación de hipóteses, e o uso de instrumentos e técnicas específicas.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Nos seminarios orientación para lograr unha aprendizaxe significativa das secuencias teórico-prácticas na preparación e desenvolvemento dun traballo de campo. Nas prácticas de campo, acompañamento e resolución de problemas dirixidos coa finalidade de favorecer a observación participante, a formulación de hipóteses, e o uso de instrumentos e técnicas específicas.
Titoría en grupo	Nos seminarios orientación para lograr unha aprendizaxe significativa das secuencias teórico-prácticas na preparación e desenvolvemento dun traballo de campo. Nas prácticas de campo, acompañamento e resolución de problemas dirixidos coa finalidade de favorecer a observación participante, a formulación de hipóteses, e o uso de instrumentos e técnicas específicas.
Seminarios	Nos seminarios orientación para lograr unha aprendizaxe significativa das secuencias teórico-prácticas na preparación e desenvolvemento dun traballo de campo. Nas prácticas de campo, acompañamento e resolución de problemas dirixidos coa finalidade de favorecer a observación participante, a formulación de hipóteses, e o uso de instrumentos e técnicas específicas.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	Para a avaliación das competencias adquiridas se fará unha proba de tipo test que inclúe preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadero/falso, elección múltiple, emparellar elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	55
Estudo de casos/análises de situacións	Participación activa e colaborativa nas fases de análise	10

Saídas de estudo/prácticas de campo	Participación activa e colaborativa nas fases de preparación e desenrolo	20
Seminarios	Participación e asistencia no proceso de orientación	5
Outras	Asistencia e participación activa nas clases maxistras e titurías en grupo.	10
Outros	Asistencia e participación do alumno no desenvolvemento presencial da materia.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo o alumnado ten dereito a ser avaliado mediante un exame final.

Bibliografía. Fontes de información

REFERENCIAS BÁSICAS

CLIFFORD, N.J. et al (2009) Key concepts in Geography. London, Sage.

FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ, A. (coord)(2003) Introducción a la Geografía. Madrid, CER Areces.

SPENCER, E.W. (2003) Earth Science. New York, McGraw Hill.

TARBUCK, E. & LUTGENS, F. (1999) Ciencias de la Tierra. Madrid, Prentice Hall.

REFERENCIAS ESPECÍFICAS

AYALA, F. & OLCINA, J. (2002) Riesgos naturales. Barcelona, Ariel Ciencia.

MARTINEZ DE PISON, E. (2000) Estudios sobre el Paisaje. Madrid, UAM.

PASCUAL, J.A. (2004) Revoluciones en las ciencias naturales. Madrid, Miraguano.

URIARTE, A. (2003) Historia del clima de la tierra. Vitoria, RGM

Recomendacións

Materias que continúan o temario

(*)/

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fontes de Información en Humanidades/O02G250V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS**Introducción á Lingua e Literatura Latinas**

Materia	Introdución á Lingua e Literatura Latinas			
Código	O02G250V01103			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	1C
Idioma	Castelán			
Departamento	Filoloxía galega e latina			
Coordinador/a	García Masegosa, Antonio			
Profesorado				
Correo-e				
Web	http://webs.uvigo.es/masegosa			
Descrición xeral	Preténdese que os alumnos adquiren uns coñecementos previos da lingua latina que lles sirvan de base para poder comprender mellor algúns contidos fundamentais doutras materias básica do grao.			

Competencias de titulación

Código	
A15	Coñecemento de linguas antigas
B1	Capacidade de análise e síntese.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecemento das claves e fundamentos básicos do latín.	saber	A15
Coñecer as principais perspectivas teóricas nas aproximacións á historiografía latina.	saber	B1

Contidos

Tema	
1. Historiografía.	1. 1.- Orixes da historia e da prosa en xeral: Actas dos maxistrados. Laudationes funebres; Tituli imaginum. 1.2.- Período preclásico: os primeiros analistas. Catón. Época posterior a Catón (146 - 78). 1.3.- Caio Xulio CÉSAR. 1.4.- Caio SALUSTIO Crispo. 1.5.- Tito LIVIO. 1.6.- Veleyo Patérculo. Valerio Máximo. Quinto Curcio. 1.7.- Publio Cornelio TÁCITO.
2. Gramática, tradución e comentario	1. 8.- Caio SÜETONIO Tranquilo. 1.9.- P. Anneo FLORO. Amiano MARCELINO. A Historia Augusta. 2.1.- Introdución. 2.2.- Morfoloxía. 2.3.- Sintaxe. 2.4.- Léxico. 2.5.- Emprego do dicionario. 2.6.- Técnicas de tradución. 2.7.- Tradución de textos históricos, concretamente de César.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Traballos de aula	15	40	55
Actividades introdutorias	1	2	3

Titoría en grupo	4	10	14
Sesión maxistral	24	28	52
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	6	20	26
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Traballos de aula	Os alumnos farán na aula exercicios e tradución de textos dirixidos polo profesor.
Actividades introdutorias	O profesor explicará a idiosincrasia da materia e deixará claro que coñecementos previos son imprescindibles para un correcto estudo do latín.
Titoría en grupo	O profesor tentará resolver as dúbidas que xurdan por parte dos alumnos.
Sesión maxistral	O profesor explicará na aula todos os temas de gramática, porque dada a idiosincrasia da materia é imprescindible facer esta explicación. Os temas de literatura (historiografía) serán estudados polos alumnos sen explicación previa empregando a bibliografía e os apuntamentos do profesor.

Atención personalizada

	Descrición
Sesión maxistral	O profesor estará ao dispor do alumno tanto nas actuacións nas aulas como no seu despacho durante as seis horas semanais que ten asignadas.
Traballos de aula	O profesor estará ao dispor do alumno tanto nas actuacións nas aulas como no seu despacho durante as seis horas semanais que ten asignadas.
Actividades introdutorias	O profesor estará ao dispor do alumno tanto nas actuacións nas aulas como no seu despacho durante as seis horas semanais que ten asignadas.
Titoría en grupo	O profesor estará ao dispor do alumno tanto nas actuacións nas aulas como no seu despacho durante as seis horas semanais que ten asignadas.
Outras	O profesor estará ao dispor do alumno tanto nas actuacións nas aulas como no seu despacho durante as seis horas semanais que ten asignadas.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	Probas de resposta longa: faremos tres. Unha primeira de recoñecemento de palabras empregando o dicionario e o apéndice gramatical do mesmo. Unha segunda do temario de historiografía: sacaranse por sorteo tres temas dos que cumprirá escribir sobre dous. Unha terceira consistente nun exame de análise sintáctico e tradución dun texto latino de unhas tres liñas de extensión. Soamente se fará recuperación do exame de historiografía.	60
Traballos de aula	Exercicios prácticos sobre as materias explicadas nas leccións maxistras. Traducións dirixidas polo profesor y traducións sen axuda empregando dicionario e gramática.	30
Outras	Asistencia e traballo nas clases.	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo o alumnado ten dereito a ser avaliado mediante un exame final.

Bibliografía. Fontes de información

, BIBLIOGRAFIA BASICA, ,
KENNEY, E.J. CLAUSEN, W.V. (Ed.) , The Cambridge History of Classical Literature II: Latin Literature. , Cambridge., 1982.(Ver. esp. 1989.)
ROSTAGNI, A, Storia della letteratura latina. , Turín., 1964.
ALBRECHT, MICHEL VON, Historia de la literatura romana., Barcelona. , 1997.
BAYET, J., Literatura latina. , Barcelona., 1966.
CODOÑER, C (Ed.) , Historia de la literatura latina. , Madrid., 1998.
, BIBLIOGRAFÍA XERAL, ,

Calquer, Diccionario Latino - español o gallego., ,

HOWATSON, M.C, Diccionario de la literatura clásica. , Madrid., 1991.

Cualquiera, Gramática latina, Cualquiera,

Recomendacións

Outros comentarios

É importante ter coñecementos previos de gramática española ou galega: coñecer a morfoloxía sintaxe do teu propio idioma é imprescindible para poder traducir a el dende outro.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Arte:Linguaxes e Técnicas Artísticas**

Materia	Arte:Linguaxes e Técnicas Artísticas			
Código	O02G250V01104			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	1C
Idioma	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Barriocanal Lopez, Maria Yolanda			
Profesorado	Barriocanal Lopez, Maria Yolanda			
Correo-e	barriocanal@uvigo.es			
Web				

Descrición xeral A materia que se presenta baixo o título de Linguaxes e técnicas artísticas, non se presenta como unha historia da arte no sentido estrito do concepto, se non que, indo máis alá do contido histórico, reúne unha serie de conceptos básicos que o futuro historiador da arte debe coñecer. O obxectivo fundamental é aproximar ao estudante que se inicia na titulación, á comprensión do fenómeno artístico dende a análise ou lectura formal dos elementos primordiais de expresión que constitúen cada unha das artes. Así obteríanse uns coñecementos que permitirían a reconstrución tan obxectiva como sexa posible de todos aqueles aspectos que contribúan a coñecer e comprender a forma e a función orixinal das obras de arte para, en cursos posteriores, poder ser estudadas en relación coas circunstancias nas que foron realizadas. Desta forma, a materia organízase como un compendio de contidos orientados a promover a reflexión sobre a natureza e función da obra de arte e sobre as peculiaridades das distintas linguaxes artísticas. Unha inevitable delimitación de campos científicos determina que a materia se centre na análise das distintas linguaxes tradicionais, dende a arquitectura ás chamadas artes visuais e decorativas.

Competencias de titulación

Código	
A30	Coñecemento das principais fontes literarias e documentais da Historia da arte
A31	Coñecementos básicos de iconografía como clave para a interpretación de imaxes
B1	Capacidade de análise e síntese.
B2	Aplicación dos coñecementos

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.	saber facer	B1
Manexo básico das fontes iconográficas no estudo dos temas artísticos e os seus contidos como base para a interpretación e correcta lectura das obras de arte.	saber	A31
Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.	saber facer	B2
Coñecemento básico das fontes bibliográficas, documentais e literarias dos bens artísticos mobles e inmobles.	saber	A30
Aplicación dos conceptos e procedementos que conducen a obra de arte.	saber facer	B1

Contidos

Tema

1. Teoría e linguaxe da arquitectura
  - 1.1. Elementos formais do espazo arquitectónico.
2. Artes visuais e escultóricas
  - 1.2. Función, símbolo e tipoloxías arquitectónicas.
3. Artes decorativas
  - 1.3. Conxunto de tratados da arquitectura.
    - 2.1. A arte da escultura: materiais, función e significado.
    - 2.2. Procedementos técnicos e plásticos da escultura.
    - 2.3. A arte da pintura: elementos formais e plásticos.
    - 2.4. As técnicas pictóricas e as súas posibilidades expresivas.
    - 2.5. Fontes técnicas e literarias.
    - 2.6. Iconografía.
  - 3.1. Fontes e técnicas nas artes decorativas: materiais, elaboración e evolución.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Eventos docentes e/ou divulgativos	4	20	24
Prácticas externas	4	10	14
Saídas de estudo/prácticas de campo	4	5	9
Traballos tutelados	1	20	21
Titoría en grupo	5	5	10
Sesión maxistral	22	10	32
Seminarios	3	5	8
Actividades introdutorias	2	0	2
Probas de resposta curta	5	25	30
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Eventos docentes e/ou divulgativos	Saídas programadas os mércores da segunda semán do mes para asistir a actividades docentes e divulgativas organizadas por especialistas de institucións museísticas
Prácticas externas	Prácticas realizadas fora do aula para a análise das diferentes manifestacións artísticas a traveso da historia, monumentos e técnicas artísticas e técnicas de restauración aplicadas á obra de arte
Saídas de estudo/prácticas de campo	Práctica de campo para o estudo in situ das planimetrías e tipoloxías arquitectónicas
Traballos tutelados	Realización e exposición por parte do estudante dun traballo individual tutelado, relacionado cos contidos da materia, iniciándose no manexo das fontes bibliográficas, documentais e literarias
Titoría en grupo	Atención titorizada en grupo para a atención e resolución de aspectos derivados do aprendizaxe
Sesión maxistral	Exposición na aula por parte do profesor dos contidos teóricos da materia con apoio de material gráfico e didáctico
Seminarios	Seminarios orientados á planificación dos traballos tutelados e a súa exposición así como outros aspectos complementarios
Actividades introdutorias	Sesións previas orientadas á presentación do desenvolvemento da materia e toma de contacto co alumnado

Atención personalizada

	Descrición
Titoría en grupo	A atención personalizada encamiñase ao seguimento e supervisión por parte do profesor de todos os materiais e actividades xeradas nas actividades prácticas, así como doutros aspectos derivados da actividade docente.

Traballos tutelados	A atención personalizada encamiñase ao seguimento e supervisión por parte do profesor de todos os materiais e actividades xeradas nas actividades prácticas, así como doutros aspectos derivados da actividade docente.
Seminarios	A atención personalizada encamiñase ao seguimento e supervisión por parte do profesor de todos os materiais e actividades xeradas nas actividades prácticas, así como doutros aspectos derivados da actividade docente.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Traballos tutelados	Os traballos tutelados serán avaliados en función do interese, bibliografía e metodoloxía empregada, así como dos recursos empregados na súa exposición	30
Sesión maxistral	A sesión maxistral será avaliada mediante unha proba escrita de resposta curta	30
Seminarios	A avaliación das prácticas a través dos seminarios serán avaliadas mediante a entrega dos exercicios realizados nas diferentes sesións de traballo	30
Outras	En todas as actividades e probas que forman parte da programación da materia valorarase a asistencia e participación do estudante	10
Outros	Asistencia con participación.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Bibliografía. Fontes de información

BONET CORREA, A., Historia de las artes aplicadas e industriales en España, Catedra, Madrid, 1982

BOZAL, V., El lenguaje artístico, Península, Madrid, 1970

DOERNER, M., Los materiales de pintura y su empleo en el arte, Reverté, Barcelona, 1965

WITTKOWER, R., La escultura: procesos y principios, Alianza, Madrid, 1980

CALABRESE, El lenguaje del arte, Paidós, Barcelona, 1987

CALABRESE, Cómo se lee una obra de arte, Cátedra, Madrid, 1993

ALCOLEA, S.: Artes decorativas en la España cristiana, Ars Hispaniae, Plus Ultra, vol. XX, Madrid, 1975.

ARNHEIM, R.: La forma visual en arquitectura, Barcelona, Gustavo Gili, 1978.

ELSEN, A. E.: La arquitectura como símbolo del poder, Barcelona, Tusquets, 1975.

FERNÁNDEZ-VILLAMIL REOYO, C.: Las Artes aplicadas (de la Prehistoria a la Edad Media), Madrid, 1975.

GIEDION, S.: Espacio, tiempo y arquitectura, Madrid, Dossat, 1982.

HANENAN, J. TH.: Elementos de composición arquitectónica, Barcelona, Gustavo Gili, 1985.

MALTESE, C.: Las técnicas artísticas, Madrid, Cátedra, 1980.

MORANT, H. DE: Historia de las artes decorativas, Madrid, Espasa-Calpe, 1980.

NIETO ALCAIDE, V.: La luz, símbolo y sistema visual, Madrid, Cuadernos de Arte Cátedra, 2, 1978.

PANOFSKY, E.: El significado de las artes visuales, Madrid, Alianza, 1979.

PEVSNER, N.: Historia de las tipologías arquitectónicas, Barcelona, Gustavo Gili, 1980.

PORTOGHESI, P.: El ángel de la historia. Teoría y lenguajes de la arquitectura, Madrid, Hermen Blume, 1985.

Recomendacións

Outros comentarios

Recoméndaselle ao alumno a familiarización cun léxico de terminoloxía básica da Arte e Arquitectura para ter un coñecemento dos termos e voces específicas empregadas ou que aínda se empregan neste ámbito.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Historia: Modelos de Interpretación das Sociedades Preestatais**

Materia	Historia: Modelos de Interpretación das Sociedades Preestatais			
Código	002G250V01105			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	1C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Comendador Rey, Beatriz Pilar			
Profesorado	Comendador Rey, Beatriz Pilar			
Correo-e	beacomendador@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	A materia Modelos de interpretación das sociedades preestatais impártese no 1º ano do Grao de Xeografía e Historia, dentro do bloque de formación básica en Historia. O seu papel básico é dotar ao alumno dos criterios teóricos necesarios para a comprensión da dinámica das sociedades preestatais na orde económica, político e social, así como dos procesos de cambio histórico. Dende este punto de vista ten relación coas materias de Prehistoria universal, impartida no 1º ano dentro do bloque de Historia universal, así como outras materias de formación básica, especialmente Teoría e método da Arqueoloxía e Introducción á historiografía. Os coñecementos adquiridos nesta materia son instrumentos fundamentais na articulación dun dircurso sobre sociedades pasadas e constitúen unha ferramenta fundamental na súa formación profesional.			

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B10	Atención á diversidade e á multiculturalidade.
B16	Coñecemento doutras culturas.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Utilizar os conceptos e a terminoloxía específica das sociedades preestatais e do cambio histórico.	saber facer	A12
Coñecer e comprender os principais modelos sociais proporcionados pola Etnoloxía.	saber	A17
Coñecer as principais perspectivas teóricas nas aproximacións ao pasado.	saber	B1
Adquirir conciencia de estereotipos derivados da percepción etnocentrista do pasado prehistórico.	Saber estar / ser	B10 B16

Contidos

Tema	
1. Introducción.	1.1. Conceptos e terminoloxía básica. 1.2. A noción de alteridade.
2. As formas culturais e sociais.	2.1. Sexo, xénero, parentesco e comunidade. 2.2. As formas da economía. 2.3. As formas do poder. 2.4. As formas do conflito. 2.5. As formas dos simbolismo.
3. Os grandes modelos na interpretación do cambio histórico.	3.1. O espazo e o tempo como coordenadas de aproximación ao pasado. 3.2. As principais correntes nas explicacións do cambio cultural.

Planificación docente			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	12	10	22
Actividades introductorias	2	0	2
Traballos tutelados	0	20	20
Titoría en grupo	5	5	10
Sesión maxistral	23	10	33
Prácticas autónomas a través de TIC	0	20	20
Saídas de estudo/prácticas de campo	3	10	13
Probas de resposta curta	1	10	11
Traballos e proxectos	4	10	14
Outras	0	5	5

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Seminarios	Traballo en grupos informais na aula coa finalidade do estudo intensivo dun tema.
Actividades introductorias	Actividades previas para coñecer as competencias, intereses e/ou motivacións do alumnado.
Traballos tutelados	-Traballo colaborativo en grupo formal con xeración de interdependencia. -Traballo individual con diversas actividades, que finalizan na entrega dun ensaio escrito.
Titoría en grupo	Seguimento da realización dos traballos. Asesoramento e aclaración de dúbidas.
Sesión maxistral	Sesións teóricas con apoio de material didáctico elaborado para estas sesións (dispoñible en TEM@)
Prácticas autónomas a través de TIC	Glosario e wiki (elaboración dun conxunto de termos da materia para facilitar a súa comprensión). Foro virtual (Espazo de discusión para o tratamento dun tema desenvolto a través dun entorno virtual).
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividade desenvolvida nun contexto externo, que ten que ver coa observación directa e sistemática.

Atención personalizada	
	Descrición
Actividades introductorias	Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios e actividades introductorias coas anotacións do profesor. O seguimento individualizado do alumno nas prácticas a través de TIC será feito a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@ (participación, estatísticas de acceso, realización de probas ou exercicios en liña etc...).
Seminarios	Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios e actividades introductorias coas anotacións do profesor. O seguimento individualizado do alumno nas prácticas a través de TIC será feito a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@ (participación, estatísticas de acceso, realización de probas ou exercicios en liña etc...).
Sesión maxistral	Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios e actividades introductorias coas anotacións do profesor. O seguimento individualizado do alumno nas prácticas a través de TIC será feito a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@ (participación, estatísticas de acceso, realización de probas ou exercicios en liña etc...).
Prácticas autónomas a través de TIC	Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios e actividades introductorias coas anotacións do profesor. O seguimento individualizado do alumno nas prácticas a través de TIC será feito a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@ (participación, estatísticas de acceso, realización de probas ou exercicios en liña etc...).
Probas de resposta curta	Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios e actividades introductorias coas anotacións do profesor. O seguimento individualizado do alumno nas prácticas a través de TIC será feito a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@ (participación, estatísticas de acceso, realización de probas ou exercicios en liña etc...).

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Traballos tutelados	- O traballo en grupo colaborativo será exposto por un dos membros do grupo elixido ao chou e a cualificación será igual para todos os membros do grupo. A avaliación será por pares, 50% profesor e 50% os propios alumnos que cubrirán un modelo. - O traballo individual será un ensaio escrito.	- Trabajo colaborativo 30% - Trabajo individual 30%
Sesión maxistral	A sesión maxistral será avaliada mediante unha proba de resposta curta ou tipo test.	30%
Outras	En todas as actividades e probas que conforman a programación valorarase a asistencia e participación do alumnado.	10
Outros	En todas as actividades e probas valorarase a participación activa.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo o alumnado ten dereito a ser avaliado mediante un exame final.

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFIA XERAL

Para raros, nosotros. Introducción a la Antropología Cultural. Bohannon, P. Akal. Madrid. 2005 [OUR 39 /90](#)

Diccionario de Etnología y Antropología. Bonte, P. e Izard, M. (Dir.) Akal. Madrid. 2005 [OUR 39 /313](#)

La Evolución de las sociedades desde los grupos cazadores-recolectores al estado agrario. Johnson, A. W. e Earle, T. Ariel. Barcelona. 2003 [OUR 903 /198](#)

Las sociedades tribales. Sahlins, M. Labor. Barcelona. 1984 [Depósito: OUR 16178](#) [Depósito: OUR 16416](#)

Los cazadores. Service, E. Labor. Barcelona. 1984 [Depósito: OUR 16427](#)

Los campesinos. Wolf, E Labor. Barcelona. 1978 [Depósito: OUR 34930](#) [Depósito: OUR 16440](#)

BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA

Arte y antropología. Alcina Franch, J. Alianza. Madrid. 2004 [Depósito: OUR 31761](#) [Depósito: OUR 16505](#) [Depósito: OUR 33926](#)

Los orígenes de la civilización. Gordon Childe, V. Fondo de Cultura Económica. México 1973 [Depósito: OUR 33654](#) [Depósito: OUR 8369](#)

El camino de la guerra: la violencia en la Prehistoria. Guilaine, J. e Zammit, J. Ariel. Barcelona. 2002 [OUR 903 /100](#) [OUR 903 /100\(A\)](#)

La producción de grandes hombres. Godelier, M. Akal. Madrid. 2005 [OUR 39 /288](#)

La experiencia del otro: una introducción a la etnoarqueología. González Ruibal, A Akal. Madrid. 2003 [OUR 902 /233](#)

Sociedades sin Estado: el pensamiento de los otros. Lorite Mena, J. Akal. Torrejón de Ardoz. 1995 [FFT 1 LOR soc](#)

Arqueología del origen del Estado: las teorías. Lull, V., Micó, R., Palomar, B., Rihuete, C., Risch, R. Bellaterra. Barcelona. 2007 SOLICITADO

La Mujer en "el origen del hombre". Querol, M.A. e Triviño, C. Bellaterra. Barcelona. 2004 [OUR 396 /397](#)

El proceso civilizatorio. Ribeiro, D. Centro Editor de América Latina 1971

Economía de la Edad del Piedra. Sahlins, M. Akal. Madrid. 1983

Los orígenes del Estado y la Civilización. El proceso de la evolución cultural Service, E.: Alianza Editorial, Madrid. 1984 [OUR 903 /430](#)

Arqueología de la identidad. Hernando Gonzalo, A. Akal. Madrid. 2002

Coa finalidade de complementar a actividade docente, aportaranse diversos recursos (materiais audiovisuais, documentos, enlaces, etc) a través da plataforma TEM@.

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prehistoria Universal/O02G250V01204

Teoría e Método da Arqueoloxía/O02G250V01205

Outros comentarios

Ao longo do curso entregarase unha documentación detallada sobre o desenvolvemento das actividades. Esta información será ofrecida a través da plataforma TEM@, polo que todos os alumnos deben estar dados de alta na plataforma e ter cubertos os seus datos de perfil.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Arte clásica**

Materia	Arte clásica			
Código	O02G250V01201			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	2C
Idioma	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Varela Barrio, Jorge Alfonso			
Profesorado	Varela Barrio, Jorge Alfonso			
Correo-e	jorgevarela@uvigo.es			

Web

Descrición xeral	O principal obxecto de estudo da Historia da arte son as propias obras de arte, e o seu obxectivo fundamental consiste en chegar a explicar ditas obras e a súa evolución a partires das premisas históricas. O primeiro eslavón dentro desta cadea correspóndelle á arte clásica que se acepta como a pauta estética de base de toda a produción arquitectónica e figurativa do occidente europeo. Ademais de ser a linguaxe clasicista a que ofrezca o camiño formal de máis ampla repercusión a través de toda a historia, expresando diversos contidos. Partindo desta base o terreo que abarca a materia divídese en dous grandes temas: O primeiro, orientado ao estudo da tradición artística grega, partindo da arte arcaica, pasando polo momento clásico coa análise das obras que marcan o cénit da arte grega e consagran o canon, ata a magnificencia e "barroquización" do período helenístico, que expandirá as súas realizacións pola conca mediterránea e levaraaas ata os confíns de oriente. O segundo, dende a Roma primitiva ata a Antigüidade tardía, coa análise das obras clave de Etruria, da Roma republicana e da Roma imperial, abordadas como unha interpretación da estética e do ideal artístico en cada época.

Competencias de titulación

Código	
A24	Conciencia crítica das coordenadas espazo-temporais da Historia da Arte
A25	Visión diacrónica xeneral da Historia da Arte Universal
B1	Capacidade de análise e síntese.
B8	Compromiso ético e responsabilidade social

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecemento dende as primeiras etapas históricas do significado a contextualización da obra de arte máis aló da análise formal ou estilística.	saber	A25
Coñecemento e comprensión da forma e da función orixinal das obras de arte en relación coas circunstancias nas que foron realizadas.	saber	A24
Adquirir conciencia das relacións do obxecto artístico e da historia imbricadas coa noción de patrimonio artístico ou patrimonio do home.	Saber estar / ser	B1
Saber valorar e recoñecer o legado da historia e dos obxectos artísticos como parte esencial dos valores dese legado.	Saber estar / ser	B8

Contidos

Tema	
1.Introdución	1.1. Conceptos fundamentais da arte e linguaxe clásica.
2. A arte grega	2.1. As orixes da arte grega: os comezos da arte monumental grega. O século de Pericles na arquitectura. Os mestres da escultura arcaica. 2.2. O momento clásico: evolución artística ao longo do século V. 2.3. Do clasicismo ao helenismo: a arte helenística.

3. A arte romana

3.1. A Arte romana: dende os comezos á arte da antigüidade tardía.

3.2. A arquitectura: edificios romanos característicos.

3.3. A escultura: relevos históricos, retratística, escultura funeraria.

3.4. Pintura mural, estuco e mosaico.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	23	30	53
Seminarios	12	10	22
Saídas de estudo/prácticas de campo	3	10	13
Titoría en grupo	3	5	8
Traballos tutelados	0	20	20
Actividades introdutorias	2	0	2
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	3	15	18
Traballos e proxectos	4	10	14
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Presentación na aula, mediante a exposición maxistral, dos principais contidos teóricos e conceptos fundamentais da materia.
Seminarios	Traballos na aula co obxectivo de profundar nos temas abordados nas sesións maxistras.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Visita a institucións museísticas da provincia para o coñecemento e análise dos fondos e coleccións relativas coa materia.
Titoría en grupo	Seguimento e orientación na execución dos traballos a realizar polos alumnos/as.
Traballos tutelados	Execución dun traballo en grupo derivado dunha selección dos fondos e coleccións museísticas ou sobre outros aspectos relacionados co contido da materia, para a súa exposición final.
Actividades introdutorias	Actividades previas orientadas á presentación e coñecemento do desenvolvemento da materia.

Atención personalizada

	Descrición
Actividades introdutorias	A atención personalizada encamiñase ao seguimento e supervisión por parte do profesor de todos os materiais e actividades xerados nos seminarios prácticos e saídas de estudo, así como doutros asuntos derivados da actividade docente.
Seminarios	A atención personalizada encamiñase ao seguimento e supervisión por parte do profesor de todos os materiais e actividades xerados nos seminarios prácticos e saídas de estudo, así como doutros asuntos derivados da actividade docente.
Saídas de estudo/prácticas de campo	A atención personalizada encamiñase ao seguimento e supervisión por parte do profesor de todos os materiais e actividades xerados nos seminarios prácticos e saídas de estudo, así como doutros asuntos derivados da actividade docente.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	A sesión maxistral será avaliada mediante unha proba escrita de resposta longa.	60%
Traballos tutelados	Os traballos de grupo serán expostos por un representante do mesmo, estando suxeitos todos os integrantes a satisfacer as preguntas e dúbidas dos alumnos/as nun debate final. A cualificación será igual para todos os membros do grupo.	30%
Outras	Será tida en conta a asistencia e a participación activa nas clases	10
Outros	En todas as actividades e probas valorarase a presenza e participación activa.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Bibliografía. Fontes de información

BOARDMAN, J, El arte griego, Edicións Destino, Barcelona, 1988

BLANCO FREIJEIRO, Arte griego, CSIC, Madrid, 1975

ROBERTSON, El arte griego, Alianza Editorial, Madrid, 1985

HENIG, M., El arte romano, Edicións Destino, Barcelona, 1985

GARCIA Y BELLIDO, Arte romano, CSIC, Madrid, 1979

HENIG, M, El arte romano: una revisión de las artes visuales del mundo romano, Edicións Destino, Barcelona, 1985

BERNARD, A.: Arte romano, Gustavo Gili, Barcelona, 1974.

BERVE, H.; GRUBEN, G.; HIRMER, M.: Templos y santuarios griegos, Herrero, México, 1966.

CHARBONNEAUX, J.: Grecia clásica (480-330 a. J.C), Aguilar, Madrid, 1970.

CIRICI PELLICER, A.: El arte romano, Seix Barral, Barcelona, 1954.

HINTZEN-BOHLEN, B.: Roma: arte y arquitecta, Köneman, Köln, 2005.

LLOYD, S.; MÜLLER, H.W.; MARTIN, R.: Arquitectura mediterránea prerromana, Aguilar, Madrid, 1973.

MARTIN, R.: Arquitectura griega, Aguilar, Madrid, 1989.

POLLIT, J.: Arte y experiencia en la Grecia Clásica, Xarait, Bilbao, 1984.

POLLIT, J.: El arte helenístico, Nerea, Madrid, 1989.

RICHTER, G. M.: El arte griego, Barcelona, 1980.

ROBERTSON, D. S.: Arquitectura griega y romana, Cátedra, Madrid, 1985.

ROBERTSON, D. S.: Arquitectura griega y romana, Cátedra, Madrid, 1985.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**Fundamentos de Xeografía Humana**

Materia	Fundamentos de Xeografía Humana			
Código	O02G250V01202			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	2C
Idioma	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Trashorras Montecelos, Ester			
Profesorado	Trashorras Montecelos, Ester			
Correo-e	etrash@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	O carácter de formación básica desta materia no Grao de Xeografía e Historia ven xustificado pola contribución que desde a mesma se realiza á formación do futuro graduado: en Fundamentos de xeografía humana faise unha boa aproximación ao coñecemento dos grandes problemas sociais que afectan a gran parte da humanidade a comezos do milenio. Medir e interpretar as dinámicas demográficas e as súas consecuencias, as transformacións urbanas, os problemas do mundo rural ou os impactos ambientais das múltiples actividades económicas etc., forman o núcleo central da materia de estudo e de aí a súa relevancia no grao.			

Competencias de titulación

Código	
A2	Coñecemento das claves e desenvolvemento do ámbito da xeografía humana
A4	Conciencia crítica da relación entre os fenómenos xeográficos, físicos e humanos, a diferentes escalas territoriais.
A8	Desenvolvemento e aplicación dos procedementos de traballo de campo.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B4	Comunicación oral e escrita no idioma propio.
B7	Capacidade de razoamento crítico.
B10	Atención á diversidade e á multiculturalidade.
B15	Sensibilidade cara temas ambientais.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecemento das claves e desenvolvemento do ámbito da Xeografía humana.	saber	A2
Capacidade de análise e síntese.	Saber estar / ser	B1
Comunicación oral e escrita en idioma propio.	Saber estar / ser	B4
Conciencia crítica da relación entre os fenómenos xeográficos, físicos e humanos, a diferentes escalas territoriais.	saber	A4
Capacidade de razoamento crítico.	Saber estar / ser	B7
Atención á diversidade e á multiculturalidade	Saber estar / ser	B10
Sensibilidade cara temas ambientais	Saber estar / ser	B15
Desenvolvemento e aplicación dos procedementos de traballo de campo.	saber facer	A8

Contidos

Tema

TEMA 1. Mirar, pensar, analizar o territorio.	1.1. A xeografía como ciencia. Evolución da Xeografía humana: da descrición ao método científico. O espazo como produto social. 1.2. Os conceptos clave articuladores da xeografía moderna. Relacións home-medio, espazo, rexión, paisaxe. 1.3. A observación do territorio: o problema das escalas xeográficas e niveis de análise espacial.
TEMA 2. As relacións sociedade - medio.	2.1. O concepto de ecosistema e o medio natural mundial. 2.2. O estudo das poboacións. As fontes da análise demográfica e a súa interpretación. Dinámica demográfica e estrutura da poboación. Os modelos de transición demográfica. Movementos migratorios. 2.3. O crecemento da poboación e as políticas demográficas. A distribución desigual da poboación, dos recursos e da actividade.
TEMA 3. Espazos rurais e espazos urbanos: complementariedade e interdependencia.	3.1. O proceso de urbanización. Etapas no desenvolvemento urbano. Definición da cidade. Criterios e problemas. 3.2. A cidade como espazo. Os conceptos de localización e situación. O valor xeo-histórico do plano urbano e análise dalgunhas tipoloxías de cidades. A imaxe da cidade. Morfoloxía e estrutura urbana. O espazo urbano como un produto social. Os problemas das cidades. 3.3. Os espazos rurais. A funcionalidade dos medios rurais nas sociedades urbanas: heteroxeneidade, subordinación e dependencia.

Planificación docente			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Titoría en grupo	3	5	8
Seminarios	4	15	19
Traballos de aula	11	20	31
Sesión maxistral	25	10	35
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	4	30	34
Resolución de problemas e/ou exercicios	3	20	23
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Titoría en grupo	Dedicarase fundamentalmente a orientar ao alumnado na realización do seu traballo autónomo. Prestarase especial atención aos aspectos relacionados coa planificación e organización das diferentes actividades prácticas, seminarios etc.
Seminarios	Como técnica de metodoloxía activa, realizaranse exposicións de traballos bibliográficos elaborados polos alumnos co obxectivo de profundar nas cuestións fundamentais dos temas da materia. Estas sesións darán lugar á participación, discusión e conclusións ás que teñen que chegar os compoñentes do seminario.
Traballos de aula	Estas actividades estarán encamiñadas á explicación e resolución de exercicios prácticos na aula, en consonancia e en función das clases teóricas. Análise e interpretación de materiais gráficos diversos, cadros estatísticos, cálculo de índices, comentarios de audiovisuais e manexo das TIC.
Sesión maxistral	Explicación por parte da profesora dos contidos básicos da materia. Tratarase de incentivar a participación crítica e reflexiva do alumnado nestas clases teóricas.

Atención personalizada	
	Descrición
Titoría en grupo	A atención personalizada complementar a docencia teórico-práctica mediante o asesoramento e orientación en todo tipo de problemas, consultas e dúbidas en relación coa aprendizaxe da materia.
Seminarios	A atención personalizada complementar a docencia teórico-práctica mediante o asesoramento e orientación en todo tipo de problemas, consultas e dúbidas en relación coa aprendizaxe da materia.
Traballos de aula	A atención personalizada complementar a docencia teórico-práctica mediante o asesoramento e orientación en todo tipo de problemas, consultas e dúbidas en relación coa aprendizaxe da materia.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación

Seminarios	A partir da elaboración dunha posta ao día ou recensión bibliográfica sobre temas e textos relacionados cos aspectos do temario máis relevantes da actualidade, expóranse e debáteranse os traballos que estarán agrupados por temáticas afíns. Valorarase: - Marco teórico. - Estrutura e articulación do traballo. - A reflexión e pensamento crítico sobre os contidos - Calidade de exposición e presentación formal.	30
Sesión maxistral	Exame ou proba final escrita, na que se deberá alcanzar a cualificación de 5 para poder facer o cómputo global de todas as actividades. Valorarase: - Os coñecementos teóricos da materia. - A estruturación de ideas. - Precisión e claridade expositiva.	30
Traballos de aula	Proba final acerca dos contidos procedementais da materia. Valorarase: - Os coñecementos operativos adquiridos nas sesións prácticas da aula. - A interpretación e representación gráfica da información.	30
Outras	En todas as actividades e probas que conforman a programación valorarase a asistencia e a participación do alumnado	10
Outros	Asistencia e participación activa nas sesións teóricas e prácticas, seminarios, visitas guiadas, titorías e outras actividades.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo alumno matriculado na materia ten dereito a un exame final.

Bibliografía. Fontes de información

Bailly, A; Beguin, H, Introducción a la Geografía Humana. , 1992, Masson

Bielza de Ory, V, Geografía General. T. 2: Geografía Humana, 1993, Taurus

Capel, H; Urteaga.. , Las nuevas Geografías, 1991, Salvat

D´Entremont, A, Geografía Económica, 1997, Cátedra

Romero, J. , Geografía Humana, 2004, Ariel

Aguilera,M.J et al, Ejercicios Prácticos de Geografía Humana, 2002, Madrid: UNED

Bosque; Ortega. , Comentario de Textos Geográficos, 1995, Barcelona: Oikos-Tau

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Espazos e Sociedades/O02G250V01301

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fundamentos de Xeografía Física/O02G250V01102

Outros comentarios

Resulta especialmente conveniente contar cos coñecementos xeográficos básicos, xa que sobre estes construírase o discurso específico da materia.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Introdución á Historiografía**

Materia	Introdución á Historiografía			
Código	O02G250V01203			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1º	2C
Idioma	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Juana López, Jesús de			
Profesorado	Juana López, Jesús de			
Correo-e	jjuana@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Introdución ao estudo dos fundamentos básicos da historiografía, prestando especial atención ás características expistemolóxicas da ciencia histórica, e á xénese e desenvolvemento das diversas teorías históricas, incluídas as tendencias e escolas actuais.			

Competencias de titulación

Código	
A14	Coñecemento da estrutura diacrónica xeral do pasado.
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
A18	Coñecemento e habilidade para usar os instrumentos de recompilación de información tales como catálogos bibliográficos, inventarios de arquivo e referencias electrónicas.
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B10	Atención á diversidade e á multiculturalidade.
B16	Coñecemento doutras culturas.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecer e ser capaz de describir a evolución diacrónica e conceptual da forma de facer historia nas distintas épocas.	saber	A14 A17 B1 B10
Comprender o proceso de configuración da historia como ciencia do pasado a partir das aportacións que deron os diferentes autores e escolas ao discurso interpretativo histórico.	saber	A17 A18 B10 B16
Recoñecer e definir os principais paradigmas culturais, históricos, filosóficos e sociolóxicos que configuraron a disciplina histórica como ciencia e que orientaron o devir da investigación e a construción do discurso histórico.	saber	A17 A23 B10 B16
Ser capaz de relacionar os diferentes tratamentos das fontes para a interpretación do pasado.	saber facer	A18 A23 B1

Contidos

Tema	
1. O pensamento historiográfico.	1.1. Das orixes á Ilustración. 1.2. Da Ilustración á aparición das grandes escolas historiográficas.
2. As grandes correntes historiográficas.	2.1. O Materialismo Histórico. 2.2.. A escola de Annales. 2.3. A historia económica.

3. Tendencias actuais e novos enfoques.

3.1.. A historia social.

3.2. A historia política.

3.3.. A historia das mentalidades.

3.4. microhistoria, historia local e rexional.

3.5. Outros enfoques: da biografía histórica á historia de xénero.

Planificación docente			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	15	20	35
Actividades introductorias	3	0	3
Titoría en grupo	5	10	15
Traballos tutelados	0	20	20
Sesión maxistral	22	30	52
Probas de resposta curta	2	5	7
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	2	10	12
Traballos e proxectos	1	5	6
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Seminarios	Traballo en profundidade dun tema (monográfico). Ampliación e relación dos contidos tratados nas sesións maxistrais coa labor profesional.
Actividades introductorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado e a presentar a materia.
Titoría en grupo	Tempo reservado polo docente para atender e resolver as dúbidas do alumnado.
Traballos tutelados	Traballos que realiza o alumnado.
Sesión maxistral	Exposición dos contidos da materia.

Atención personalizada	
	Descrición
Seminarios	Resolución de dúbidas sobre a materia explicada na lección maxistral, sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas e dos seminarios. Resolución de calquera outra dúbida ou problema que puidera presentar o alumno.
Titoría en grupo	Resolución de dúbidas sobre a materia explicada na lección maxistral, sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas e dos seminarios. Resolución de calquera outra dúbida ou problema que puidera presentar o alumno.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación
Probas de resposta curta	Preguntas breves sobre diferentes aspectos tratados nas sesións maxistrais ou nos seminarios.	20%
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	Proba teórica sobre os conceptos básicos da materia.	40%
Traballos e proxectos	Elaboración e presentación dun traballo bibliográfico.	30%
Outras	En todas as actividades e probas valorarase a participación activa.	10
Outros	Asistencia e participación, elaboración de comentarios de texto, etc.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

En todas as actividades e probas valorarase a participación activa. Todo o alumnado ten dereito a ser avaliado mediante un exame final.

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA.

Los Caminos de la historia : cuestiones de historiografía y método / Elena Hernández Sandoica, Madrid, Síntesis, 1995. (BUV Ourense -- OUR 930 /128)

Las Caras de Clío : introducción a la historia de la historiografía / Enrique Moradiellos, Oviedo, Universidad de Oviedo, 1992. (bUV Ourense -- Depósito: OUR 41737)

Las Escuelas históricas / Guy Bourd  y Herv  Martin con la colaboración de Pascal Balmand, Madrid, AKAL, 1992. (BUV Ourense -- OUR 930 /12(B))

Historia de la historiografía española / J. Andrés-Gallego (coord.) ; J.M. Blázquez ... [et al.], Madrid : Encuentro, D.L. 2004, (BUV Ourense -- OUR 930 /138)

La Historiografía / por Charles-Olivier Carbonell, Madrid : Fondo de Cultura Económica, 1993, (BUV Ourense -- OUR 930 /91)

Invitación a la historia : la historiografía de Herodoto a Voltaire a través de sus textos / Sánchez Marcos, Fernando, Barcelona : Labor, 1993, (BUV Ourense -- OUR 930 /116)

BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA.

La Ciencia histórica en el siglo XX : las tendencias actuales : una visión panorámica y crítica del debate Internacional, Iggers, Georg G. BUV Ourense, Barcelona, Idea Books, 1998 (OUR 930 /162)

Filosofía de la historia / Manuel Benavides Lucas Benavides Lucas, Manuel, Madrid, Síntesis, 1994 (BUV Ourense -- OUR 930 /66)

Hacer la historia del siglo XX / R n  Remond...[et al.], Madrid, Biblioteca Nueva, 1994, (BUV Ourense -- OUR 930 /135)

Historia : análisis del pasado y proyecto social / Josep Fontana, Barcelona, Crítica, 1999. (BUV Ourense -- OUR 930 /13)

La Historia después del fin de la historia : reflexiones acerca de la situación actual de la ciencia histórica/ Josep Fontana, Barcelona : Crítica, D.L. 1992, (BUV Ourense -- OUR 930 /64(A))

Historia y pensamiento histórico : estudio y antología, Mitre Fernández, Emilio, Madrid : Cátedra, [1997], (BUV Ourense -- OUR 930 /65)

Introducción a la historia / por Marc Bloch ; [traducción Pablo González Casanova, Max Aub], Madrid : Fondo de Cultura Económica, 1952, (BUV Ourense -- OUR 930 /173)

La Otra historia : sociedad, cultura y mentalidades / César González M nguez (ed.), Bilbao : Servicio Editorial, Universidad del País Vasco, 1993 (BUV Ourense -- OUR 316.7 /21)

Tendencias historiográficas actuales : escribir historia hoy / Elena Hernández Sandoica, Madrid : Akal, cop. 2004, (BUV Ourense -- OUR 930 /146(B))

Recomendacións

Outros comentarios

Ao longo do curso entregarse documentación sobre o desenvolvemento das actividades.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Prehistoria Universal**

Materia	Prehistoria Universal			
Código	O02G250V01204			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	1º	2C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Castro Perez, Ladislao			
Profesorado	Castro Perez, Ladislao			
Correo-e	castro@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Introdución xeral á Prehistoria dende o inicio da vida humana até o final da idade do ferro.			

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A13	Conciencia de respecto polos puntos de vista que se derivan de antecedentes culturais/nacionais
A14	Coñecemento da estrutura diacrónica xeral do pasado.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B10	Atención á diversidade e á multiculturalidade.
B16	Coñecemento doutras culturas.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecementos xerais sobre o inicio da vida humana, resultado dun longo proceso evolutivo, e as primeiras estratexias de supervivencia.	saber	A14 B16
Manexar as distintas fontes que proporcionan o coñecemento da Prehistoria.	saber facer	B1
Tomar conciencia da especificidade do humano e da multilinealidade da súa evolución.	Saber estar / ser	A12 A13 B10

Contidos

Tema	
Tema 1. Introducción á Prehistoria	Subtema 1.1. A Prehistoria como disciplina científica. Subtema 1.2. Instrumentos básicos para o estudo da Prehistoria.
Tema 2. O Paleolítico	Subtema 2.1. O proceso de hominización. Subtema 2.2. As sociedades de cazadores. Subtema 2.3. A arte do paleolítico. Subtema 2.4. Os inicios do holoceno.
Tema 3. Prehistoria recente	Subtema 3.1. O neolítico. Subtema 3.2. O calcolítico. Subtema 3.3. A idade de bronce. Subtema 3.4. A idade de ferro.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	12	15	27
Saídas de estudo/prácticas de campo	3	10	13
Titoría en grupo	5	5	10

Traballos tutelados	0	30	30
Sesión maxistral	25	15	40
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	2	15	17
Probas de resposta curta	1	5	6
Traballos e proxectos	2	5	7
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Seminarios	Técnica de aprendizaxe en grupo que ten como finalidade o estudo intensivo dun tema.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividade desenvolvida nun contexto externo ao contorno académico universitario relacionado co ámbito da Prehistoria.
Titoría en grupo	Seguimento da realización dos traballos, asesoramento e aclaración de dúbidas.
Traballos tutelados	Lectura dun texto, análise do seu contido e crítica e valoración desta nun ensaio escrito.
Sesión maxistral	Sesións teóricas con apoio de material didáctico.

Atención personalizada

	Descrición
Seminarios	Seguimento individualizado do alumnado e dos exercicios realizados.
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	Seguimento individualizado do alumnado e dos exercicios realizados.
Probas de resposta curta	Seguimento individualizado do alumnado e dos exercicios realizados.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	As sesións maxistras serán avaliadas mediante dúas probas: unha proba de resposta longa, 60% de desenvolvemento, e outra de resposta curta.	
Traballos tutelados	Entregarase un ensaio escrito sobre a lectura dun texto, análise do seu contido e crítica, e será defendido tamén nunha actividade presencial realizada na aula.	30%
Outras	A asistencia e participación nas aulas será avaliada.	10
Outros	En todas as actividades e probas valorarase a participación activa.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo o alumnado ten dereito a ser avaliado mediante un exame final.

Bibliografía. Fontes de información

H. Reeves et al., La historia más bella del mundo, Anagrama. Madrid, 1997

...

J.J. Eiroa García, Nociones de Prehistoria General, Ariel. Barcelona, 2007

, BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA, ,

A. Langaney et al., La historia más bella del hombre, Anagrama. Madrid, 1999

J. L. Arsuaga e I. Martínez, La especie elegida, Temas de hoy. Madrid, 1998

Y. Coppens e P. Picq, Los orígenes de la Humanidad, Espasa-Forum. barcelona, 2004

G. Delibes e M. Fernández Miranda, Los orígenes de la civilización: El calcolítico en el Viejo Mundo, Síntesis. Madrid, 1993

Ch. Redman, Los orígenes de la civilización, Crítica. Barcelona, 1990

C. Renfrew, El alba de la civilización, Istmo. Madrid, 1986

J. Collis, La Edad del Hierro en Europa, Labor. Barcelona, 1989

A. Moure e M. R. González, La expansión de los cazadores. Paleolítico su perior y Mesolítico en el Viejo Mundo, Síntesis. Madrid, 1992

B. Cunliffe (ed.), Prehistoria de Europa, Crítica. Barcelona, 1998

V. Gordon Childe, Los orígenes de la civilización, Fondo de Cultura Económica. México, 1981

H. Muller-Karpe, Historia de la Edad de Piedra, Gredos. Madrid, 1982

C. Gamble, Las sociedades paleolíticas de Europa, Ariel. Barcelona, 2001

, , ,

C. Gamble, En busca de los Neandertales, Ariel. Barcelona, 1996

J. Eiroa et al., Nociones de tecnología y tipología en prehistoria, Ariel. Barcelona, 1999

Recomendacións

Materias que continúan o temario

(*)/

Historia: Modelos de Interpretación das Sociedades Preestatais/O02G250V01105

Teoría e Método da Arqueoloxía/O02G250V01205

Outros comentarios

Ao longo do curso entregarase documentación sobre o desenvolvemento das actividades.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Teoría e Método da Arqueoloxía**

Materia	Teoría e Método da Arqueoloxía			
Código	O02G250V01205			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descriptor	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	1º	2C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Perez Losada, Fermin Emiliano			
Profesorado	Perez Losada, Fermin Emiliano			
Correo-e	fermin@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Introdución xeral á Arqueoloxía como disciplina ou ciencia histórica específica nas súas dimensións teórica, práctica e patrimonial.			
	Estudo da especificidade e características da evidencia arqueolóxica.			
	Explicación, comprensión e aplicación da metodoloxía arqueolóxica como medio de coñecemento histórico.			

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A13	Conciencia de respecto polos puntos de vista que se derivan de antecedentes culturais/nacionais
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B10	Atención á diversidade e á multiculturalidade.
B16	Coñecemento doutras culturas.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Concepto da Arqueoloxía como disciplina histórica específica. Recoñecemento das capacidades do rexistro arqueolóxico como medio de coñecemento histórico.	saber	A12 A13 B1
Coñecer as características propias da evidencia arqueolóxica. Habilidade para identificar a cultura material do pasado e extraer a información histórica que contén.	saber	A17 B16
Coñecer e aplicar a metodoloxía arqueolóxica nas súas diversas fases e aspectos: prospección, escavación, analítica e interpretación.	saber facer	A23 B10
Coñecer as bases, condicionantes e problemática do patrimonio arqueolóxico como recurso cultural.	saber	A12 A13 B10

Contidos

Tema	
1.- Dimensión teórica da Arqueoloxía	1.1. Definición e conceptos. 1.2. A evidencia arqueolóxica. 1.3. Desenvolvemento histórico: do «anticuarismo» á nova arqueoloxía.
2.- Dimensión metodolóxica da Arqueoloxía	2.1. Prospección arqueolóxica. 2.2. Escavación arqueolóxica. 2.3. Analítica e interpretación do rexistro arqueolóxico.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Prácticas de laboratorio	12	30	42
Titoría en grupo	6	0	6
Actividades introdutorias	1	1	2
Seminarios	3	10	13
Sesión maxistral	24	29	53
Probas de resposta curta	2	14	16
Outras	0	1	1
Informes/memorias de prácticas	0	8	8
Estudo de casos/análise de situacións	2	7	9

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Prácticas de laboratorio	Actividades de aplicación práctica dos coñecementos e de adquisición de habilidades procedementais, utilizando aparatos (ordenador, estereoscopio, teodolito etc.) e manexando materiais (programas informáticos, cartografía, fotografía aérea etc) propios da metodoloxía arqueolóxica. Desenvolveranse no laboratorio de Arqueoloxía (LAUV) e nos terreos do campus próximos á facultade.
Titoría en grupo	Entrevistas en grupo entre o profesor e o alumno realizadas na aula. Teñen por obxectivo o asesoramento e resolución de dúbidas da materia, especialmente no proceso de realización de traballos ou memorias de prácticas, así como a preparación específica para a realización das probas de avaliación, especialmente do exame escrito.
Actividades introdutorias	Sesión de aula encamiñada a tomar contacto co alumnado, así como a presentar a materia (obxectivos, contidos, metodoloxía e avaliación).
Seminarios	Actividades en grupo reducido enfocadas ao traballo sobre un tema específico e concreto, especialmente a resolución de exercicios e casos prácticos sobre o tema.
Sesión maxistral	Exposición na aula, por parte do profesor, dos contidos sobre a materia.

Atención personalizada

	Descrición
Titoría en grupo	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de estudos de caso e exercicios prácticos, memoria de prácticas de laboratorio e preparación das probas de avaliación.
Seminarios	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de estudos de caso e exercicios prácticos, memoria de prácticas de laboratorio e preparación das probas de avaliación.
Prácticas de laboratorio	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de estudos de caso e exercicios prácticos, memoria de prácticas de laboratorio e preparación das probas de avaliación.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Seminarios	Os seminarios serán avaliados mediante unha proba escrita de estudo de caso / análise de situación.	10
Prácticas de laboratorio	As prácticas de laboratorio serán avaliadas mediante a entrega dun relatorio ou memoria de prácticas. Os alumnos deben describir as tarefas e procedementos desenvolvidos, incluíndo especialmente os resultados dos exercicios prácticos realizados.	30

Sesión maxistral	Os contidos expostos nas sesións maxistrais serán avaliados mediante unha proba escrita de resposta curta.	50%
Outras	Asistencia ás clases presenciais e avaliación cualitativa do grao de participación nas mesmas.	10
Outros	En tódalas actividades presenciais (teóricas e prácticas) valorarase a asistencia e a participación activa do alumnado.	10%

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo o alumnado ten dereito a ser avaliado mediante unha proba de avaliación final, consistente nun exame dos contidos da sesión maxistral (50%), nunha proba de estudo de caso de avaliación do seminario (10%) e mais na entrega dun relatorio/memoria de prácticas (30%) ou ben traballo alternativo equivalente a acordar co profesor.

Para aprobar a materia (e facer media ponderada coa avaliación das prácticas) é preciso obter no exame unha nota igual ou superior ós 4 puntos. Tamén será preciso ter presentado alomenos un tercio das actividades prácticas.

Idénticas condicións rexen para a segunda convocatoria, coa salvedade de que o 10% asignado á asistencia pasará a repartirse entre o exame (55%) e as actividades prácticas (45%).

Bibliografía. Fontes de información

'''

BÁSICA

BENDALA GALAN, M. (1991): *La Arqueología*, Salvat, Madrid. OUR 902 /94

CARANDINI, A. (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*, Crítica, Barcelona. OUR 902 /19

DOMINGO, I.; BURKE, H.; SMITH, C. (2007): *Manual de campo del Arqueólogo*, Ariel, Barcelona. OUR 902 /369

FRANKOVICH, R.; MANACORDA, D. (Eds.) (2001): *Diccionario de arqueología : temas, conceptos y métodos*, Crítica, Barcelona. OUR 902 /392 OUR 902 /52

GUTIERREZ LLORET, S. (2001): *Arqueología. Introducción a la historia material de las sociedades del pasado*, Universidad, Alicante. OUR 902 /141

PEREZ-JUEZ GIL, A. (2006): *Gestión del Patrimonio Arqueológico*, Barcelona, Ariel. OUR 338.48 /183

RENFREW, C.; BAHN P. (1993): *Arqueología. Teorías, Métodos y Práctica*, Akal, Madrid. OUR 902 /67

COMPLEMENTARIA

ALCINA FRANCH, J. (1998): *Diccionario de arqueología*, Alianza, Madrid. OUR 902 /51

BALLART, J. (1997): *El patrimonio histórico y arqueológico: valor y uso*, Ariel, Barcelona. OUR 7 /401 OUR 7 /401(A)

CABALLERO ZOREDA, L. y ESCRIBANO VELASCO, C. (Eds.) (1996): *Arqueología de la Arquitectura. El método arqueológico aplicado al proceso de estudio y de intervención en edificios históricos*, Junta de Castilla y León, Valladolid. OUR 902 /128

DANIEL, G. (1974): *Historia de la Arqueología. De los Anticuarios a V. Gordon Childe*, Madrid. OUR 902 /60

FERNANDEZ MARTINEZ V. (2000): *Teoría y Método de la arqueología*, 2ª ed., Síntesis, Madrid. OUR 902 /22

GAMBLE, C. (2008): *Arqueología básica*, Ariel, Barcelona. OUR 902 /398

GRAN-AYMERICH, E. (2001): *El nacimiento de la arqueología moderna 1798-1945*, Universidad, Zaragoza. OUR 902 /239

HARRIS, E. C. (1991): *Principios de estratigráfica arqueológica*, Crítica, Barcelona. OUR 902 /104 OUR 902 /88(A)

HERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, F. (2002): *El patrimonio cultural: la memoria recuperada*, Madrid. OUR 7 /79 OUR 7 /79(A)

MANNONI, T.; GIANNICCHEDDA, E. (2007): *Arqueología. Materias, objetos y producciones*, Ariel, Barcelona. OUR 902 /399

MCINTOSH, J. (1987): *Guía práctica de arqueología*, Blume, Madrid. Depósito: OUR 31107

NIETO PRIETO, F. J. (1984): *Introducción a la Arqueología Subacuática*, CYMYS, Barcelona. OUR 902 /16

RENFREW, C.; BAHN P. (2008): *Arqueología. Conceptos clave*, Akal, Madrid. OUR 902 /385

RODRIGUEZ TEMIÑO, I. (2004): *Arqueología urbana en España*, Madrid. OUR 902 /234 OUR 902 /234(A)

ROSKAMS, S. (2002): *Teoría y práctica de la excavación*, Crítica, Barcelona. OUR 902 /232

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Arqueoloxía Aplicada/O02G250V01402

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Fontes de Información en Humanidades/O02G250V01101

Historia: Modelos de Interpretación das Sociedades Preestatais/O02G250V01105

Outros comentarios

Os alumnos deberán estar dados de alta e co seu perfil editado na plataforma TEM@. Nesta plataforma incluírase información detallada e adicional sobre contidos e actividades da materia, proporcionándose igualmente outro tipo de recursos docentes (material audiovisual, documentos, enlaces, foros etc.).

DATOS IDENTIFICATIVOS**Espazos e Sociedades**

Materia	Espazos e Sociedades			
Código	O02G250V01301			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	2º	1C
Idioma	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Bralo Ron, Maria Rosa Concepcion			
Profesorado	Bralo Ron, Maria Rosa Concepcion			
Correo-e	rbr@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Introdución a Xª Rexional do Mundo dende novos enfoques metodolóxicos facendo fincapé nos desequilibrios socioeconómicos Norte/ Sur na era da Mundialización.			

Competencias de titulación

Código	
A3	Coñecemento das claves e desenvolvemento dos espazos xeográficos, (aspectos físicos, humanos, económicos) na súa dinámica socio-territorial
A4	Conciencia crítica da relación entre os fenómenos xeográficos, físicos e humanos, a diferentes escalas territoriais.
A5	Integración das dimensións espacial e temporal na explicación dos procesos territoriais
B1	Capacidade de análise e síntese.
B2	Aplicación dos coñecementos
B7	Capacidade de razoamento crítico.
B8	Compromiso ético e responsabilidade social
B11	Capacidade de aprendizaxe autónoma

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecer as claves explicativas do desenvolvemento desigual do espazo xeográfico, integrando a dimensión espacial e temporal na interpretación dos feitos socio-económicos e territoriais.	saber	A3 A5 B1
Capacidade de análise e síntese no estudo dos fenómenos socio- espaciais e compromiso ético.	saber facer Saber estar / ser	B1 B8
Comprender as relacións espaciais, con sentido crítico, a diferentes escalas territoriais.	saber saber facer	A4 B2 B7 B11

Contidos

Tema	
1.- Introducción á Xeografía Rexional: inercias e novidades.	1.1.- O saber xeográfico e a evolución dos estudos rexionais. 1.2.- Instrumentos básicos para o estudo do espazo-mundo e da Mundialización.
2.- A organización do espazo mundial dende unha perspectiva integradora.	2.1. O funcionamento do Sistema Capitalista Mundial. Actores. 2.2. Desigualdades. Teorías explicativas. 2.3. A rexionalización dos fluxos económicos e os desequilibrios.

3.- Globalización e polarización das desigualdades. A dialéctica Norte - Sur.

3.1. Rasgos dos espazos desenvolvidos e a súa delimitación. Subtema 1.1. Rasgos dos espazos desenvolvidos e a súa delimitación. Papel das grandes potencias.
 3.2. Rasgos dos espazos subdesenvolvidos e a súa delimitación. Papel de Iberoamérica, África, Asia no espazo-mundo. Exemplos.
 3.3. Movementos alternativos fronte a globalización. Os foros sociais e o altermondialismo.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	25	10	35
Seminarios	9	15	24
Traballos tutelados	6	20	26
Titoría en grupo	3	5	8
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	4	30	34
Estudo de casos/análise de situacións	3	20	23
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición pola profª dos contidos teóricos fundamentais con apoio de material didáctico para incentivar a participación.
Seminarios	Dedicados a temas bibliográficos, comentarios de textos, de material audiovisual e debates para obter destrezas e capacidades relativas á materia.
Traballos tutelados	Orientados ao coñecemento e exposición de temas específicos extraídos do contido do temario, con perspectiva crítica e proposta de alternativas.
Titoría en grupo	Para seguimento da realización de traballos e comentarios, asesorar e aclarar dúbidas.

Atención personalizada

	Descrición
Seminarios	Esta atención permitirá o seguimento individualizado do alumnado para completar a docencia teórico-práctica e resolver dúbidas en relación coa aprendizaxe da materia. Daráse asesoramento de cara a cubrir os obxectivos previstos e orientacións que eviten plantexamentos metodolóxicos inadecuados.
Traballos tutelados	Esta atención permitirá o seguimento individualizado do alumnado para completar a docencia teórico-práctica e resolver dúbidas en relación coa aprendizaxe da materia. Daráse asesoramento de cara a cubrir os obxectivos previstos e orientacións que eviten plantexamentos metodolóxicos inadecuados.
Titoría en grupo	Esta atención permitirá o seguimento individualizado do alumnado para completar a docencia teórico-práctica e resolver dúbidas en relación coa aprendizaxe da materia. Daráse asesoramento de cara a cubrir os obxectivos previstos e orientacións que eviten plantexamentos metodolóxicos inadecuados.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	Haberá un exame ou proba teórico-práctica para valorar os coñecementos adquiridos, así como a capacidade de análise crítica e a exposición de ideas de forma clara e concreta.	30
Seminarios	Avaliaránse os comentarios sobre textos, videos, fontes de información, etc. que se soliciten, 30 sexa oralmente ou por escrito.	30
Traballos tutelados	Entregarase un ensaio escrito, sobre unha temática establecida a principios do curso, que será defendido nunha actividade presencial na aula, e no que se pedirá unha correcta estruturación metodolóxica, uns contidos claros, según os obxectivos fixados, e razoamentos críticos.	30
Outras	En todas as actividades e probas que conforman a programación valorarase a asistencia e a participación do alumnado.	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo alumno matriculado na asignatura terá dereito a exame final.

Bibliografía. Fontes de información

Varios, Atlas de la globalización., Le Monde Diplomatique, en español, 2004

Brunet, R. (Dir.) , Géographie Universelle , Belin-RECLUS, 10vols., 1990-1996

Méndez,R. y Molinero, F., Espacios y sociedades. Introducción a la Gª Regional del mundo, Ariel , 6ª ed. posta ó día, 1998

Martínez Peinado e Vidal Villa, Economía mundial, Mc Graw-Hill, 2ª ed., 2000

Amín, S, El capitalismo en la era de la globalización, Paidós, 1998

Stiglitz, J., El malestar de la globalización., Taurus, 2002

Cavanagh e outros, Alternativas a la globalización, Gedisa, 2003

Varios Autores, El estado del mundo-2010. Anuario económico y geopolítico mundial., Akal, 2010

Varios, Guía del Mundo., Item/Entreculturas/Iepala/SM , 2009-2010

PNUD, Informe sobre desarrollo humano, ,

Susan George, Otro mundo es posible si..., Icaria, 2004

Recomendacións

Materias que se recomienda cursar simultáneamente

Historia Contemporánea Universal/O02G250V01403

Historia de America Precolombina e Colonial/O02G250V01303

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Fontes de Información en Humanidades/O02G250V01101

Outros comentarios

Mundo Actual (3º) e Xeografía de Galicia (3º) son materias que continúan o temario.

DATOS IDENTIFICATIVOS**Historia Antiga Universal**

Materia	Historia Antiga Universal			
Código	O02G250V01302			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	1C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Reboreda Morillo, Susana Maria			
Profesorado	Reboreda Morillo, Susana Maria			
Correo-e				
Web				
Descrición xeral	A materia de Historia Aniga Universal impártese no 2º curso de Grao de Xeografía e Historia e está incluída no bloque de Historia Universal. Neste conxunto, cronoloxicamente, está a continuación da Prehistoria Universal, impartida no 1º curso e antes da Historia Medieval Universal, que se imparte neste mesmo curso. O seu cometido principal é achegar aos/as estudantes as principais características das primeiras estruturas estatais que naceron e se desenvolveron en Exipto, Grecia e Roma, así como establecer elementos comparativos entre as distintas formas en que se manifestou o poder en relación co territorio, a sociedade e a relixión.			

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A16	Coñecemento detallado dun ou máis períodos específicos do pasado da humanidade
A22	Coñecemento da historia universal
B1	Capacidade de análise e síntese.
B3	Capacidade de organización e planificación

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
A través da aproximación e coñecemento doutras sociedades e outras culturas, será frecuente establecer comparacións críticas entre as variadas circunstancias do psado e da actualidade. Situación que favorecerá o respecto á diversidade	Saber estar / ser	A12
Análise e coñecemento dalgunhas primeiras culturas da civilización, analizando a orixe de elementos esenciais na nosa cultura: o nacemento da escritura, as primeiras sociedades estatais, a xerarquización.	saber	A16
A través do coñecemento do principio e desenvolvemente das chamadas altas culturas asumiremos as orixes dunha das culturas máis emblemáticas de Oriente, coma Exipto, e os dous pilares da civilización occidental: Grecia e Roma.	saber	A22
A traves da lectura de fontes antigas e estudos actuais, da análise dos datos arqueolóxicos e da iconografía, o/a estudante desenvolverá a posibilidade de analizar e sintetizar os resultados obtidos	saber facer	B1
Na realización dos traballos e nos seminarios será fundamental ir adquirindo e manifestando as posibilidades de organización e planificación da información que a través das exposicións teóricas e das lecturas individuais adquiriron os/as estudantes	saber facer Saber estar / ser	B3

Contidos

Tema	
Tema 1. Introducción	1.1 Definición e límites da Historia Antiga 1.2. Conceptos e problemática 1.3. Os espazos e os tempos

Tema 2. As formas de poder e territorio	2.1. Exipto: O poder universonal e a unificación do territorio 2.2. Grecia: As poleis. As cidades-etado independentes e as súas colonias 2.3. Roma: Da república ao imperio, a conquista e expansión do territorio
Tema 3. O Universo relixioso	3.1 A deificación dos gobernantes 3.2 A relixión cívica 3.3. As formas da piedade

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	23	30	53
Seminarios	12	10	22
Titoría en grupo	7	0	7
Traballos tutelados	3	30	33
Actividades introdutorias	2	0	2
Resolución de problemas e/ou exercicios	1	12	13
Probas de resposta curta	2	18	20
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposicións teóricas sobre o temario co apoio ilustrativo dos textos antigos e material gráfico e iconográfico
Seminarios	Debates e análise das fontes de coñecemento da Historia Antiga en relación cos temas expostos nas sesións maxistras
Titoría en grupo	Aclaración de dúbidas sobre a materia, principalmente daquelas relacionadas cos traballos individuais e en grupo
Traballos tutelados	A. En grupo: máximo tres persoas, a escoller un tema relacionado preferentemente cos aspectos sociais B. Individual: Ensaio breve sobre personaxes destacados nas culturas da Antigüidade
Actividades introdutorias	Exposición e debate sobre os coñecementos previos dos/as estudantes sobre o temario a expoñer e aclaración dos aspectos básicos da materia

Atención personalizada

	Descrición
Actividades introdutorias	Nestas actividades agárdase que sexan os/as estudantes os protagonistas, no sentido en que deberán manifestar a través dos seus comentarios, análises e dúbidas, tanto o nivel de coñecemento das sesións maxistras, como os aspectos non comprendidos. A labor da docente limitarase a centrar os temas a tratar e a resolver aqueles problemas que en conxunto non poidan ser resoltos. En caso necesario outorgarase a bibliografía complementaria precisa.
Seminarios	Nestas actividades agárdase que sexan os/as estudantes os protagonistas, no sentido en que deberán manifestar a través dos seus comentarios, análises e dúbidas, tanto o nivel de coñecemento das sesións maxistras, como os aspectos non comprendidos. A labor da docente limitarase a centrar os temas a tratar e a resolver aqueles problemas que en conxunto non poidan ser resoltos. En caso necesario outorgarase a bibliografía complementaria precisa.
Titoría en grupo	Nestas actividades agárdase que sexan os/as estudantes os protagonistas, no sentido en que deberán manifestar a través dos seus comentarios, análises e dúbidas, tanto o nivel de coñecemento das sesións maxistras, como os aspectos non comprendidos. A labor da docente limitarase a centrar os temas a tratar e a resolver aqueles problemas que en conxunto non poidan ser resoltos. En caso necesario outorgarase a bibliografía complementaria precisa.
Traballos tutelados	Nestas actividades agárdase que sexan os/as estudantes os protagonistas, no sentido en que deberán manifestar a través dos seus comentarios, análises e dúbidas, tanto o nivel de coñecemento das sesións maxistras, como os aspectos non comprendidos. A labor da docente limitarase a centrar os temas a tratar e a resolver aqueles problemas que en conxunto non poidan ser resoltos. En caso necesario outorgarase a bibliografía complementaria precisa.

Avaliación

Descrición	Cualificación

Sesión maxistral	Realizaráanse por escrito preguntas concretas sobre a temática exposta na aula que deberán resolverse manifestando, a maiores do coñecemento, a capacidade de análise e de síntese.	50
Seminarios	Analises e comentarios críticos das fontes que nos proporcionan o coñecemento da historia antiga: textos, iconografía e material arqueolóxico. Poderá completarse cun análise crítico dun documental visionados na aula	10
Traballos tutelados	Dous traballos breves: 1. En grupo dun máximo de 3 realizar un estudo sobre un aspecto da sociedade das culturas do temario. A persoa que expoñe a determina a docente e a nota será a mesma para todos. 2. Breve ensaio escrito sobre tres personaxes destacado de cada unha das culturas	30
Outras	Asistencia e participación no conxunto das sesións presenciais	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os/as estudantes matriculados na materia teñen dereito a realizar os exames finais

Bibliografía. Fontes de información

'''

- Beltran, F. y F. Marco: *Atlas de Historia Antigua*, Zaragoza, 1996, [Depósito: OUR 51458](#)
- Bravo, G.: *Historia del mundo antiguo: una introducción crítica*, Madrid, 2008, [OUR 931 /719](#)
- Gómez Pantoja, J. (coord.): *Historia antigua (Grecia y Roma)*, Barcelona, 2003, [OUR 931 /198](#)
- Donadoni, S.: *El hombre egipcio*, Madrid, 1991, [OUR 931 /287](#)
- Fernández Prieto, F.J.: *Historia antigua de Grecia y Roma*, Valencia, 2005, [OUR 931 /260](#)
- Giardina, A. (ed.): *El hombre romano*. Madrid, 1991, [OUR 931 /226](#)
- Gómez Espelosín, F.J.: *Historia de Grecia Antigua*, Madrid, 2001, [OUR 931 /152](#)
- Domínguez Monedero A.J. y J. Pascual: *Atlas histórico del mundo griego antiguo*, Madrid, 2006, [OUR 931 /568](#)
- García Moreno, L. et alii : *Historia del mundo clásico a través de sus textos. I. Grecia*, Madrid, 1999, [OUR 931 /228](#) v.1
- García Moreno, L. et alii: *Historia del mundo clásico a través de sus textos. II. Roma*, Madrid, 1999, [OUR 931 /228](#) v.2
- Kemp, B.J.: *El antiguo Egipto: anatomía de una civilización*, Barcelona, 1996, [OUR 931 /262](#)
- Lara Peinado, F.(dir): *Diccionario de instituciones de la antigüedad*. Madrid, 2009, [OUR 931 /770](#)
- Sanmartin, J. y J.M. Serrano *Historia antigua del Próximo Oriente : Mesopotamia y Egipto*, Madrid, 1998, [OUR 931 /232](#)
- Shaw, I. y P. Nicholson: *Diccionario Akal del Antiguo Egipto*, Madrid, 2004, [OUR 931 /517](#)
- Vernat, J.-P. (ed.): *El hombre griego*, Madrid, 1993, [OUR 931 /236](#)

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**Historia de America Precolombina e Colonial**

Materia	Historia de America Precolombina e Colonial			
Código	O02G250V01303			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	1C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Sixirei Paredes, Carlos Manuel			
Profesorado	Sixirei Paredes, Carlos Manuel			
Correo-e	sixirei@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral				

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A14	Coñecemento da estrutura diacrónica xeral do pasado.
A16	Coñecemento detallado dun ou máis períodos específicos do pasado da humanidade
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
A18	Coñecemento e habilidade para usar os instrumentos de recompilación de información tales como catálogos bibliográficos, inventarios de arquivo e referencias electrónicas.
A19	Coñecemento da historia nacional propia
A20	Coñecemento da historia europea nunha perspectiva comparada
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
A26	Visión diacrónica rexional e completa dos fenómenos artísticos territoriais
A31	Coñecementos básicos de iconografía como clave para a interpretación de imaxes
B1	Capacidade de análise e síntese.
B2	Aplicación dos coñecementos
B5	Capacidade de xestión da información e o coñecemento
B7	Capacidade de razoamento crítico.
B9	Traballo en equipo en diversos contextos
B10	Atención á diversidade e á multiculturalidade.
B11	Capacidade de aprendizaxe autónoma
B16	Coñecemento doutras culturas.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecer a evolución dos diversos modelos sociais que se desenvolven no continente americano na etapa precolombina (tribal, caciquil, cidades estado, imperios)	saber	A14 A16 A26 A31 B1 B2 B10 B16

Coñecer e comprender os cambios que se producen en América despois da chegada dos europeos	saber	A12 A14 A19 A20
Desenvolver unha capacidade crítica con respecto aos acontecementos históricos do pasado	Saber estar / ser	A12 B7
Manexar fontes directas e indirectas e saber utilizar textos parahistóricos relacionados cos procesos a analizar	saber facer	A17 A18 A23 B2 B5 B9 B11

Contidos

Tema	
1. América Precolombina	1.1 As orixes do home americano 1.2 As primeiras culturas e os modelos de organización social 1.3 As grandes culturas indíxenas
2. América colonial	2.1 As navegacións atlánticas 2.2 Descubrimento e conquista de América 2.3 Os diversos modelos de ocupación do territorio e a súa organización administrativa 2.4 A economía das colonias europeas 2.5 Sociedade e cultura na etapa colonial

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	6	12	18
Titoría en grupo	8	15	23
Traballos de aula	4	8	12
Traballos tutelados	5	20	25
Sesión maxistral	24	30	54
Actividades introdutorias	1	0	1
Outras	0	0	0
Probas de resposta curta	2	15	17

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Seminarios	Sesións dirixidas a grupos que traballarán dende o comenzo do curso nun tema práctico concreto. Estes traballos terán tamén horas de tutelaxe.
Titoría en grupo	Discusión e resolución de problemas xurdidos na realización dos traballos prácticos e nas clases maxistrais.
Traballos de aula	Actividades destinadas a exercicios prácticos.
Traballos tutelados	Atención personalizada a resolución de problemas derivados da realización dos traballos individuais.
Sesión maxistral	Exposición das liñas de interpretación e desenvolvemento dos temas que forman parte do programa de contidos.
Actividades introdutorias	Explicación da metodoloxía e do programa de actividades da asignatura, así como do sistema de avaliación.

Atención personalizada

	Descrición
Traballos tutelados	Explicación das liñas xerais da realización dos traballos persoais e resolución de dúbidas.
Sesión maxistral	Explicación das liñas xerais da realización dos traballos persoais e resolución de dúbidas.
Traballos de aula	Explicación das liñas xerais da realización dos traballos persoais e resolución de dúbidas.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación
Traballos tutelados	As sesións de traballo tutelado avaliaranse mediante a realización dun traballo a desenrolar sobre algún tema do programa.	30
Sesión maxistral	Valorarase mediante probas de resposta curta.	40
Traballos de aula	Comentarios de texto e material gráfico que será suministrado polo profesor	20
Outras	En todas as actividades e probas que conforman a programación valorarase a asistencia e participación do alumnado	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os alumnos teñen dereito a presentarse a unha segunda convocatoria. Aqueles que non acaden a calificación mínima (5) para superar o curso ou non teñan asistencia regular a clase e seminarios e/ou non presenten os traballos que deben realizar dentro e fora da aula, terán dereito a un exame final no que se examinarán de todo o programa da materia que prepararán a partir da bibliografía indicada ó respecto. Será obrigatorio a presentación do traballo tutelado que se teña indicado para a realización por parte dos alumnos. Dito traballo representará no exame final o 30% da calificación.

Bibliografía. Fontes de información

- BETHELL, L. (ed.), Historia de América Latina (Vols. I-IV), Crítica, 1990
- CIUDAD, A.; LUCENA, M.; MALAMUD, C., Manual de Historia Univesarl. Historia de América. Tomo X, Historia 16, 1992
- VARIOS, Historia General de América Latina. Vols. I-V, UNESCO, 2000
- MARCHENA, J.; GARAVAGLIA, J.C, América Latina de los orígenes a la independencia, Crítica, 2005
- NAVARRO GARCÍA, L. (dir.), Historia de las Américas. T I-II, Alhambra, 1992
- RAMOS, D. (coord.), Manual de Historia Universal. Vols. IX-XI, Nájera, 1987
- SIXIREI PAREDES, C., Historia de América. T. I, Ir Indo, 2009

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**Historia Medieval Universal**

Materia	Historia Medieval Universal			
Código	O02G250V01304			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descriptor	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	1C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Durany Castrillo, Mercedes			
Profesorado	Durany Castrillo, Mercedes			
Correo-e	mdurany@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Coñecemento e comprensión dos caracteres específicos da sociedade medieval entre os séculos IV ao XV			

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A16	Coñecemento detallado dun ou máis períodos específicos do pasado da humanidade
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B2	Aplicación dos coñecementos
B7	Capacidade de razoamento crítico.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Obxectivos	saber	A16 B1
Coñecemento e comprensión das liñas básicas de evolución histórica da sociedade medieval nos tres ámbitos culturais: Occidente, Bizancio e Islam		
Análise e comentario de fontes de información e materiais básicos para o estudo da Idade Media	saber facer	A17 B2
Adquirir conciencia do legado da Idade Media para entender e explicar de forma crítica a sociedade actual	Saber estar / ser	A12 B7

Contidos

Tema	
1.- Introducción á Idade Media	1.1.- Concepto, periodización e valoración da Idade Media 1.2.- Fontes e bibliografía para o estudo da Idade Media 1.3.- O legado da Idade Media
2.- Alta Idade Media (ss. IV -X)	2.1.- Os reinos xermánicos e o nacemento da Cristiandade occidental 2.2.- A época carolinxia 2.3.- O imperio bizantino 2.4.- O nacemento do Islam
3.- Plena e Baixa Idade Media (ss. XI-XV)	3.1.- Expansión e organización social do espazo europeo (ss. XI-XIII) 3.2.- O Imperio universal e as monarquías europeas 3.3.- Economía e sociedade na época baixomedieval (ss. XIV-XV) 3.4.- Crise do Pontificado e afianzamento das monarquías nacionais 3.5.- Cultura, pensamento e relixiosidade.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	0	2
Sesión maxistral	17	12	29
Seminarios	6	18	24
Traballos tutelados	6	22	28
Presentacións/exposicións	7	14	21
Saídas de estudo/prácticas de campo	2	4	6
Titoría en grupo	2	0	2
Informes/memorias de prácticas	3	9	12
Traballos e proxectos	2	6	8
Probas de resposta curta	1	6	7
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	2	9	11
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introdutorias	Actividade encamiñada a tomar contacto co alumnado e presentarllas o programa docente da asignatura
Sesión maxistral	Exposición por parte da profesora dos contidos dalgúns temas do programa, así como as bases teóricas e directrices doutros traballos a desenrolar polos estudantes
Seminarios	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico que permiten afondar e complementar os contidos da materia: comentario de texto, visionado película, lectura dun libro monográfico.
Traballos tutelados	Os estudantes preparan en pequenos grupos un proxecto o tema monográfico da materia que require búqueda e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, elaboración do guión, selección de textos e fontes, etc.
Presentacións/exposicións	Exposición por parte do alumnado ante a profesora e o resto da clase dun tema o proxecto sobre os contidos da materia
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividade de aplicación dos coñecementos a realidades do entorno: visita de monumentos e lectura histórica da paisaxe,
Titoría en grupo	Entrevistas que realiza a profesora cos alumnos para asesorarlles nas actividades a desenrolar, resolver dúbidas, e facer un seguimento do proceso de aprendizaxe.

Atención personalizada

	Descrición
Seminarios	A profesora manterá unha atención personalizada ao alumno tanto no despacho nas horas de titoría, como de forma permanente a través do correo electrónico e da plataforma Tem@.
Saídas de estudo/prácticas de campo	A profesora manterá unha atención personalizada ao alumno tanto no despacho nas horas de titoría, como de forma permanente a través do correo electrónico e da plataforma Tem@.
Traballos tutelados	A profesora manterá unha atención personalizada ao alumno tanto no despacho nas horas de titoría, como de forma permanente a través do correo electrónico e da plataforma Tem@.
Titoría en grupo	A profesora manterá unha atención personalizada ao alumno tanto no despacho nas horas de titoría, como de forma permanente a través do correo electrónico e da plataforma Tem@.
Informes/memorias de prácticas	A profesora manterá unha atención personalizada ao alumno tanto no despacho nas horas de titoría, como de forma permanente a través do correo electrónico e da plataforma Tem@.
Traballos e proxectos	A profesora manterá unha atención personalizada ao alumno tanto no despacho nas horas de titoría, como de forma permanente a través do correo electrónico e da plataforma Tem@.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	As sesións maxistrals que desenrolan parte do temario do programa serán avaliadas mediante dúas probas: Unha de resposta curta a mediados do mes de novembro e outra de resposta longa ao final de curso	30

Seminarios	Os seminarios e clases prácticas serán avaliados mediante tres informes/memorias: Un comentario de texto Un resumo-comentario sobre a película visionada Unha recensión sobre a lectura dun libro monográfico	30
Traballos tutelados	Os temas e proxectos preparados polos alumnos en pequenos grupos de traballo, avaliaráanse: o guión do traballo, a estrutura e contidos, as fontes e bibliografía empregadas, así como a exposición oral ante o profesor e o resto de alumnado	30
Outras	A entrega puntual dos traballos, memoria de prácticas, así como a asistencia e participación activa dos alumnos nas clases	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os alumnos poderán facer o examen final que consistirá en:

- 1.- Un comentario de texto e dúas preguntas sobre o libro monográfico: 40%
- 2.- O desenrolo dun tema ou pregunta amplia: 40%
- 3.- Resposta a un breve cuestionario: 20%

Bibliografía. Fontes de información

Gª de Cortázar, J.A. e Sesma Muñoz, J.A., Manual de Historia Medieval, Madrid, Alianza Editorial, 2008

Ladero Quesada, M.F. e López Pita, P., Introducción a la historia del occidente medieval, Madrid, Editorial Universitaria Ramón Areces, 2009

Álvarez Palenzuela, V.A. (coor.), Historia Universal de la Edad Media, Barcelona, Ariel, 2002

Donado Vara, J. e Echevarría Arsuaga, A., La Edad Media: siglos V-XII, Madrid, Editorial Universitaria Ramón Areces, 2009

Donado Vara, J. Echevarría Arsuaga, A. e Barquero Goñi, C. , La Edad Media: siglos XIII-XV, Madrid, Editorial Universitaria Ramón Areces, 2009

Mitre Fernández, E., Textos y documentos de época medieval (análisis y comentario), Barcelona, Ariel, 1992

Echevarría Arsuaga, A. e Rodríguez García, J.M., Atlas histórico de la Edad Media, Madrid, Editorial Universitaria Ramón Areces, 2010

<http://www.isftic.mepsyd.es>, , ,

<http://www.geohistoria.net>, , ,

<http://www.cervantesvirtual.com/historia/textos/medieval>, , ,

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**Paleografía**

Materia	Paleografía			
Código	O02G250V01305			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	1C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Vaquero Diaz, Maria Beatriz			
Profesorado	Vaquero Diaz, Maria Beatriz			
Correo-e	mdiaz@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	A materia Paleografía permíte ao alumnado coñecer as características gráficas dos ciclos da escritura latina, así como os sistemas abreviativos e de datación documental utilizados. Capacítáo ademais para ler e editar fontes documentais manuscritas que utilizan o alfabeto latino.			

Competencias de titulación

Código	
A15	Coñecemento de linguas antigas
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
B2	Aplicación dos coñecementos
B5	Capacidade de xestión da información e o coñecemento
B7	Capacidade de razoamento crítico.
B11	Capacidade de aprendizaxe autónoma

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Capacidade de ler, transcribir e editar fontes documentais manuscritas que utilizan o alfabeto latino	saber facer	A15 A17 A23 B2 B5 B11
Coñecemento e capacidade para interpretar as características gráficas, abreviaturas e sistemas de datación documental utilizados na escritura latina.	saber saber facer	A15 A17 B2 B7

Contidos

Tema	
1.- Os grandes ciclos da escritura latina.	1.1.- Definición e evolución do concepto de paleografía. 1.2.- Os grandes ciclos da escritura latina e o vocabulario básico da paleografía. 1.3.- O ciclo escriturario romano. 1.4.- As escrituras dos reinos xermánicos. A escritura visigótico-mozárabe. 1.5.- A escritura carolina. 1.6.- A escritura gótica. 1.7.- A escritura cortesana e procesal. 1.8.- A escritura humanística e a imprenta.

2.- Materiais, braquigrafía e datación documental.	2.1.- Materiais e instrumentos escriptorios. 2.2.- Abreviaturas, sistemas abreviativos e signos de puntuación e corrección. 2.3.- Datación documental.
3.- Elaboración de coleccións documentais.	3.1.- Normas de edición documental. 3.2.- Elaboración de índices.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	15	15	30
Seminarios	25	55	80
Titoría en grupo	7	0	7
Probas de resposta curta	1	15	16
Probas prácticas, de execución de tarefas reais e/ou simuladas.	2	15	17
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposicións nas que se familiarizará ao alumnado coas principais características gráficas, sistemas abreviativos, normas de edición e sistemas de datación documental da escritura latina.
Seminarios	Actividades en grupo nas que se realizarán prácticas de lectura, transcripción, datación e edición sobre documentación manuscrita pertencente aos distintos ciclos da escritura latina.
Titoría en grupo	Actividade na que se utilizarán titorías en grupo para revisar e aclarar as dúbidas sobre os contidos teóricos e prácticos da materia.

Atención personalizada

	Descrición
Seminarios	A atención personalizada realizarase a través das titorías en grupo e de TIC a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@. Consistirá na resolución por parte do profesorado de dúbidas sobre a materia e na revisión dos materiais xerados nos seminarios e das probas de avaliación escritas.
Titoría en grupo	A atención personalizada realizarase a través das titorías en grupo e de TIC a partir das ferramentas propias da plataforma TEM@. Consistirá na resolución por parte do profesorado de dúbidas sobre a materia e na revisión dos materiais xerados nos seminarios e das probas de avaliación escritas.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	A sesión maxistral será avaliada mediante unha proba de resposta curta na que o alumnado deberá resolver e explicar exercicios sobre datación documental, desenvolvemento de abreviaturas e normas de edición realizados sobre fontes manuscritas.	40
Seminarios	Os seminarios avaliaranse mediante unha proba práctica de execución de tarefas reais na que o alumnado deberá datar, rexestar e transcribir un documento manuscrito.	50
Outras	En todas as actividades e probas que conforman a programación valorarase a asistencia e participación do alumnado.	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os estudantes matriculados na materia teñen dereito a realizar os exames finais (Artigo 12 do Regulamento de Estudantes da Universidade de Vigo).

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía básica

Casado Quintanilla, B. (1997): *Láminas de la Cátedra de Paleografía y Diplomática*. Madrid, UNED. OUR 930.2 /126

Láminas Paleografía 90/91 (1990): Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela - Área de Ciencias e Técnicas Historiográficas. OUR 930.2 /18

Millares Carlo, A. (1983): *Tratado de Paleografía Española*. Madrid, Espasa Calpe. OUR 930.2 /35

Paleografía y Diplomática de la UNED (1991): Madrid, UNED. OUR 930.2 /11

Petruci, A. (2003): *La ciencia de la escritura. Primera lección de Paleografía*. Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica. FFT 003 PET cie

Riesco Terrero, A. (ed.) (1999): *Introducción a la Paleografía y la Diplomática general*. Madrid, Síntesis. OUR 930.2 /55

Riesco Terrero, A. et al. (2003): *Vocabulario científico-técnico de Paleografía, Diplomática y ciencias afines*. Madrid, Barrero&Azedo. OUR 930.2 /95

Romero Tallafigo, M. et al. (1995): *Arte de leer escrituras antiguas. Paleografía de lectura*. Huelva, Universidad de Huelva. OUR 930.2 /57

Bibliografía específica

Agustí y Casanovas, J.; Voltes Bou, P. (1952): *Manual de cronología española y universal*. Madrid, CSIC.

Boullón Agrelo, I.; Monteagudo, H. (2009): *De verbo a verbo. Documentos en galego anteriores a 1260*. Anexo da revista *Verba*, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela. OUR 811.134.4 /187

Capelli, A. (1988): *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo: dal principio dell'era cristiana ai nostri giorni*. Milán, Ulrico Hoepli. Depósito: OUR 33903

De Hamel, Ch. (1999): *Copistas e iluminadores*. Madrid, Akal. OUR 75 /209

Documentos selectos para el estudio de los orígenes del romance en el Reino de León. Siglos X-XII (2003): León, Fundación MonteLeón-Caja España-Colección "Fuentes y Estudios de Historia Leonesa". OUR 930.2 /119

López Gómez, P.; Gallego Domínguez, O. (2007): *El documento de archivo. Un estudio*. A Coruña, Universidade da Coruña. 930.25 LOP doc

Manual de Sigilografía (1996): Madrid, Subdirección General de los Archivos Estatales, Norma realizada por María Carmona de los Santos. OUR 930.2 /59

Nomenclátor de Galicia. Toponimia oficial das provincias, concellos, parroquias e lugares (2003): Santiago de Compostela, Xunta de Galicia FFT 806.99 NOM deg - http://cpapx.xunta.es/toponimia-oficial?content=/Portal-Cpapx/Contidos/Estandar/Secretaria_xeral/Servizos/busca_directa_toponimia.html [Consulta 31/05/2010]

Riesco Terrero, A. (1983): *Diccionario de abreviaturas hispanas de los siglos XIII al XVIII*. Salamanca. OUR 930.2 /76

Ruíz García, E. (1988): *Manual de Codicología*. Madrid, Fundación Germán Sánchez Ruipérez. Depósito: OUR 33877

Recomendacións

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Introducción á Lingua e Literatura Latinas/O02G250V01103

Outros comentarios

Materias que continúan o temario: "Diplomática e Arquivística" (4º curso).

DATOS IDENTIFICATIVOS**Metodoloxía da Historia**

Materia	Metodoloxía da Historia			
Código	O02G250V01401			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	2º	2C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	González Abellás, Isaac César			
Profesorado	González Abellás, Isaac César			
Correo-e	abellas@edu.xunta.es			
Web				
Descrición xeral	Introducción ao estudo dos problemas metodolóxicos, fontes e técnicas de investigación ligadas a produción e coñecemento histórico.			

Competencias de titulación

Código	
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
A18	Coñecemento e habilidade para usar os instrumentos de recompilación de información tales como catálogos bibliográficos, inventarios de arquivo e referencias electrónicas.
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B2	Aplicación dos coñecementos
B5	Capacidade de xestión da información e o coñecemento

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecer os principais tipos de fontes históricas e os problemas que plantea a súa utilización ou crítica.	saber saber facer	A17 A23 B1
Coñecer e tomar conciencia dos problemas metodolóxicos e técnicas de investigación histórica, que non se poden desligar de cuestións teóricas que aluden a un sustrato conceptual elaborado.	saber Saber estar / ser	A18 B5
Recoñecer e experimentar con distintos tipos de fontes e técnicas de investigación relacionadas co coñecemento histórico e a súa produción	saber saber facer	A23 B1 B2
Reflexionar e indagar sobre áreas limítrofes ou "de fronteira" como a socioloxía, antropoloxía, economía e outras ciencias sociais, coas que o historia pode compartir metodoloxías de traballo, co fin de incentivar a colaboración interdisciplinaria.	saber facer Saber estar / ser	A23 B5

Contidos

Tema	
1. A produción do coñecemento histórico: teoría e método	1.1. Epistemoloxía e metodoloxía da historia. 1.2. Heurística e hermenéutica: tipoloxía e crítica de fontes. 1.3. Relación teoría/método e método/fontes. 1.4. Historia e tempo: cronoloxía e periodización.
2. A metodoloxía histórica	2.1. As metodoloxías e técnicas cualitativas. 2.2. As metodoloxías e técnicas cuantitativas. 2.3. As metodoloxías de traballo compartidas con outras Ciencias Sociais e apertura interdisciplinaria.
3. O proceso de investigación histórica	3.1. O oficio ou práctica do historiador e a investigación histórica. 3.2. Deseño e pasos na elaboración dun traballo de investigación histórica.

Planificación docente			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	1	0	1
Sesión maxistral	24	30	54
Seminarios	2	6	8
Prácticas en aulas de informática	2	4	6
Prácticas externas	1	2	3
Traballos tutelados	8	20	28
Titoría en grupo	4	0	4
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	4	24	28
Probas prácticas, de execución de tarefas reais e/ou simuladas.	2	4	6
Informes/memorias de prácticas	0	2	2
Traballos e proxectos	2	8	10
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Actividades introdutorias	Sesións encamiñadas, por unha banda, a tomar contacto e obter información do alumnado e, por outra, a presentar o programa da materia.
Sesión maxistral	Exposición oral dos contidos da materia por parte do profesor.
Seminarios	Actividades en grupo nas que se fará a presentación e introducción teórica das clases prácticas así como dos traballos tutelados.
Prácticas en aulas de informática	Actividade orientada a familiarizar o alumno ca búsqueda e utilización de fontes documentais a través da rede.
Prácticas externas	Actividade encamiñada a familiarizar o alumno coa búsqueda, manexo e recollida de información dos distintos tipos de fontes históricas (arquivos, museos, etc.).
Traballos tutelados	Actividades en grupo nas que se orientará e tutelará a realización dun proxecto ou traballo de investigación con fontes de arquivo.
Titoría en grupo	Seguimento e aclaración de dúbidas acerca dos contidos da materia, traballos e prácticas.

Atención personalizada	
	Descrición
Prácticas en aulas de informática	Resolución de dúbidas sobre os contidos explicados nas sesións maxistrais e sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas. Orientacións e resolución de calquera problema ou dúbida relacionada coas prácticas externas e traballos que se lle poida presentar ao alumno.
Prácticas externas	Resolución de dúbidas sobre os contidos explicados nas sesións maxistrais e sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas. Orientacións e resolución de calquera problema ou dúbida relacionada coas prácticas externas e traballos que se lle poida presentar ao alumno.
Seminarios	Resolución de dúbidas sobre os contidos explicados nas sesións maxistrais e sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas. Orientacións e resolución de calquera problema ou dúbida relacionada coas prácticas externas e traballos que se lle poida presentar ao alumno.
Traballos tutelados	Resolución de dúbidas sobre os contidos explicados nas sesións maxistrais e sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas. Orientacións e resolución de calquera problema ou dúbida relacionada coas prácticas externas e traballos que se lle poida presentar ao alumno.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación
Prácticas en aulas de informática	A avaliación realizarase mediante a elaboración dun informe, dossier ou memoria de prácticas.	5
Sesión maxistral	Duas probas. Cada unha delas inclúe preguntas teóricas ou de desenvolvemento sobre os contidos e conceptos básicos da materia., así como unha proba ou probas prácticas.	50
Prácticas externas	A avaliación farase mediante a elaboración e entrega dun informe ou memoria de prácticas.	5
Traballos tutelados	Elaboración, montaxe e entrega dun traballo persoal de investigación histórica a partir da lectura e análise de fontes documentais.	30

Outras Asistencia e participación activa do alumno nas sesións teóricas e prácticas, así como 10
entrega puntual dos traballos requeridos.

Outros (*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os estudantes matriculados na materia teñen dereito a ser avaliados mediante un examen final (artigo 12 do Regulamento de Estudantes da Universidade de Vigo).

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA:

Alía Miranda, F. Técnicas de investigación para historiadores: las fuentes de la historia. Madrid, 2005. [OUR 930 /19](#)

Aróstegui, J. La investigación histórica: teoría y método. Barcelona, 2001. [OUR 930 /185](#)

Cardoso, C. Introducción al trabajo de la investigación histórica. Barcelona, 2000. [OUR 930 /21](#)

Cardoso, C. Los métodos de la historia. Barcelona, 1999. [OUR 930 /168](#)

Hernández Sampieri, R.; Fernández Collado, C.; Baptista Lucio, P., Metodología de la investigación, Madrid, 2006. [OUR 3 /28](#)

Pardiñas, F. Metodología y técnicas de investigación en ciencias sociales. México, 1993. [30 PAR met](#)

Robles Sastre, E Metodología e investigación: contenidos y formas. Madrid, 2005. [OUR 0 /77](#)

BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA:

Burke, P (ed.). Formas de hacer historia. Madrid, 2003. [OUR 930 /87](#)

Burke, P. Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico. Barcelona, 2001. [OUR 930 /34](#)

Carr, E. ¿Que es la historia?.Barcelona, 1983. [Depósito: OUR 8414](#)

Floud, R. Métodos cuantitativos para historiadores. Madrid,1983. [OUR 930 /206\(A\)](#)

Koselleck, R., Futuro Pasado. Para una Semántica de los Tiempos Históricos. Barcelona, Piados Básica, 1993.

Remond, R (et. al.). Hacer historia del siglo XX. Madrid, 2004. [OUR 930 /135](#)

Sautu, R. et al., Manual de Metodología. Construcción del marco teórico, formulación de objetivos y elección de la metodología. Buenos Aires, CLASO, 2005.

Topolsky, J. Metodología de la historia. Madrid, 1982. [OUR 930 /129](#)

Recomendacións

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Introducción á Historiografía/O02G250V01203

DATOS IDENTIFICATIVOS**Arqueoloxía Aplicada**

Materia	Arqueoloxía Aplicada			
Código	O02G250V01402			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	2C
Idioma	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Perez Losada, Fermin Emiliano			
Profesorado	Perez Losada, Fermin Emiliano			
Correo-e	fermin@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Estudio da cultura material europea desde a protohistoria ata época altomedieval, con especial atención ó período clásico e ó ámbito xeográfico da Península Ibérica.			

Competencias de titulación

Código	
A17	Capacidade de ler textos historiográficos e documentos orixinais na propia lingua así como de transcribir, resumir e catalogar información de forma pertinente.
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B2	Aplicación dos coñecementos
B5	Capacidade de xestión da información e o coñecemento
B7	Capacidade de razoamento crítico.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Identificar e comprender a cultura material do período e área xeográfica considerada.	saber	A17 A23 B2 B7
Analizar e interpretar os devanditos vestixios arqueolóxicos, extraendo o seu significado e importancia a nivel histórico	saber facer	A23 B1 B5

Contidos

Tema	
1. Arqueoloxía Protohistórica no Mediterráneo	1.1. O mundo fenicio-púnico 1.2. A cultura ibérica peninsular 1.3. A cultura castrexa peninsular
2. Arqueoloxía Grega	2.1. A cidade e o urbanismo. Expansión colonial. Arquitectura pública civil e relixiosa. Necrópoles e construcións domésticas 2.2. Plástica maior: estatuaria e relevo. Pintura e mosaico. 2.3. O universo cerámico grego: producións, tipoloxía, funcionalidade e iconografía.

3. Arqueoloxía Romana e tardoantiga

- 3.1. Construcción e arquitectura. Arquitectura pública, privada e funeraria. Cidades e urbanismo: Roma e outras cidades provinciais.
 3.2. O exército e os seus asentamentos. A paisaxe rural: parcelarios, vías de comunicación, enxeñaría hidráulica, poboados e casas de campo
 3.3. Estatuaria, relevo, pintura e mosaico. O universo cerámico (produccións, tipoloxía) e outras artes suntuarias e industriais (vidro, metais)
 3.4. Necrópoles e arquitectura cultural paleocristiana. Escultura, relevo e mosaico.

Planificación docente			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Saídas de estudo/prácticas de campo	8	12	20
Seminarios	15	37.5	52.5
Presentacións/exposicións	2	5.5	7.5
Sesión maxistral	15	15	30
Probas de resposta curta	2	7	9
Outras	0	0	0
Informes/memorias de prácticas	0	3	3
Traballos e proxectos	8	20	28

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	Viaxe de estudos para observación e estudo directo de xacementos e materiais arqueolóxicos tratados nas clases teóricas. Está prevista unha saída de tres días de duración ao ámbito próximo (ca. 500 kms. a partir de Ourense) durante o mes de maio.
Seminarios	Actividades desenvolvidas en grupo reducido, enfocadas ao traballo en profundidade sobre 5 subtemas específicos do temario a acordar co profesor.
Presentacións/exposicións	Exposición por parte do alumnado, de maneira individual ou en grupo reducido (2-3 persoas), dun dos subtemas específicos tratados nos seminarios, a xeito de sesión maxistral para o resto dos seus compañeiros. A exposición deberá apoiarse en medios audiovisuais (PowerPoint ou similar) e deberán entregar asemade o guión da exposición por escrito.
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo. Esta exposición abranguerá alomenos 5 subtemas dos contemplados no temario.

Atención personalizada	
	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de exposicións e/ou traballos, memoria de saída de estudos (ou traballo alternativo), e preparación da proba escrita de avaliación.
Sesión maxistral	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de exposicións e/ou traballos, memoria de saída de estudos (ou traballo alternativo), e preparación da proba escrita de avaliación.
Seminarios	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de exposicións e/ou traballos, memoria de saída de estudos (ou traballo alternativo), e preparación da proba escrita de avaliación.

Presentacións/exposicións	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de exposicións e/ou traballos, memoria de saída de estudos (ou traballo alternativo), e preparación da proba escrita de avaliación.
Informes/memorias de prácticas	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de exposicións e/ou traballos, memoria de saída de estudos (ou traballo alternativo), e preparación da proba escrita de avaliación.
Traballos e proxectos	A atención personalizada dos alumnos realizarase parcialmente a través das TIC mediante as ferramentas propias da plataforma TEM@. Tamén se levará a cabo mediante as titorías colectivas e as académicas, consistindo esencialmente no seguimento do proceso de elaboración de exposicións e/ou traballos, memoria de saída de estudos (ou traballo alternativo), e preparación da proba escrita de avaliación.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Saídas de estudo/prácticas de campo	A viaxe de estudos será avaliada, amáis de pola asistencia, mediante a entrega dunha breve memoria de prácticas	15
Sesión maxistral	Os contidos presentados nas sesións maxistrais serán avaliados, amáis de pola asistencia, mediante unha proba de resposta curta.	40
Seminarios	Os contidos tratados nos seminarios serán avaliados, amáis de pola asistencia, mediante a presentación/exposición por parte dos alumnos, a xeito de clase maxistral, do subtema específico elixido. Valoraránse os contidos e metodoloxía da propia exposición, así como a entrega dun guión por escrito.	35
Outras	Asistencia ás clases presenciais (sesión maxistral, seminarios, viaxe de estudos, presentacións/exposicións) e avaliación do grao de participación nas mesmas	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo o alumnado ten dereito a ser avaliado mediante unha proba de avaliación final, consistente nun exame dos contidos da sesión maxistral (40%) e mais na entrega de sendos traballos escritos equivalentes á presentación/exposición dun subtema específico (35%) e mais á memoria breve da saída de estudos (15%). O tamaño, contido e outras condicións destes traballos serán acordadas previamente co profesor da materia.

Para aprobar a materia (e facer media ponderada coa avaliación das prácticas) é preciso obter no exame unha nota igual ou superior ós 4 puntos. Tamén será preciso ter presentado alomenos un tercio das actividades prácticas.

Idénticas condicións rexen para a segunda convocatoria, coa salvedade de que o 10% asignado á asistencia pasará a repartirse entre o exame (45%) e as actividades prácticas (55%).

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA

GUIRAL PELEGRIN, C.; ZARZALEJOS PRIETO, M. (2005): *Arqueología I (Arqueología de Egipto y del Próximo Oriente. Arqueología del Egeo. Arqueología de Grecia)*, UNED, Madrid. OUR 902 /420 v.1

GUIRAL PELEGRIN, C.; ZARZALEJOS PRIETO, M. (2005): *Arqueología I (Arqueología de Roma)*, UNED, Madrid. OUR 902 /420 v.2

ZARZALEJOS PRIETO, M.; GUIRAL PELEGRIN, C. (2010): *Historia de la cultura material del mundo clásico*, UNED, Madrid.

BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA

AA.VV. (1993): *La ciudad hispanorromana*, Barcelona. OUR 931 /223

AA.VV. (1999): *Hispania: el legado de Roma*, Madrid. OUR 931 /494

ADAM, J. P. (2002): *La construcción romana. Materiales y técnicas*, León. OUR 72 /178

ALVAR, J. (Dir) [2008]; *Entre Fenicios y visigodos: la historia antigua de la Península Ibérica*, Madrid. La esfera de los libros. OUR 931 /712

AUBET SEMMLER, M^a.E. (2007): *Tiro y las colonias fenicias de Occidente*. Edición ampliada. Barcelona. Crítica. OUR 903 /429

BENDALA, M. (2004): *Tartessos, íberos y celtas. Pueblos, culturas y colonizadores de la Hispania Antigua*, Madrid. OUR 931 /588(A)

BLAS CORTINA, A.; VILA VALDÉS, A. (Eds.) (2002): *Los poblados fortificados del noroeste de la península Ibérica. Formación y desarrollo de la cultura castreña*, Coloquios de arqueología en la cuenca del Navia, Navia. OUR 902 /221

COPPA, M. (1981): *Storia dell'urbanistica : le etta ellenistiche*, Roma. OUR 911.3 /266

FERNANDEZ CASADO, C. (1983) *Ingeniería hidráulica romana*, Madrid. Depósito: OUR 34374

GARCIA y BELLIDO, A.(1985) *Urbanística de las grandes ciudades del mundo antiguo*, Madrid. Depósito: OUR 38550

GONZÁLEZ GARCÍA, F.J. (Coord.) (2007); *Los pueblos de la Galicia Céltica*, Madrid. OUR 903 /418

GROS, P. (1996-2001) *L 'Architecture romaine du début du IIIe siècle av. J: C. a la fin du Haut Empire I. Les Monuments publics, II.Maisons, palais, villas et tombeaux*, Paris. OUR 72 /21

GROS, P.; TORELLI, M. (1992) *Storia dell' urbanística: il mondo romano*, Roma-Bari. Depósito: OUR 38575

PRADOS MARTÍNEZ, F. [2007]; *Los Fenicios: del monte Líbano a las columnas de Hércules*. Madrid. Marcial Pons Historia. OUR 931 /643

VV.AA. (1981-1985) *Enciclopedia dell'Arte Antica. Atlante delle forme Ceramiche. I. Ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo (Medio eTardo Impero)*, Roma. OUR 902 /201

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Arte clásica/O02G250V01201

Teoría e Método da Arqueoloxía/O02G250V01205

DATOS IDENTIFICATIVOS**Historia Contemporánea Universal**

Materia	Historia Contemporánea Universal			
Código	O02G250V01403			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	2C
Idioma				
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Prada Rodriguez, Julio			
Profesorado	Prada Rodriguez, Julio			
Correo-e	jprada@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Coñecemento dos principais acontecementos e os procesos xerais de cambio e continuidade da Humanidade ao longo da Idade Contemporánea en perspectiva diacrónica, con especial atención á realidade europea sen renunciar ao estudo comparado doutras civilizacións e culturas.			

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A14	Coñecemento da estrutura diacrónica xeral do pasado.
A16	Coñecemento detallado dun ou máis períodos específicos do pasado da humanidade
A23	Capacidade de identificar e utilizar apropiadamente fontes de información para a investigación histórica.
B1	Capacidade de análise e síntese.
B5	Capacidade de xestión da información e o coñecemento
B7	Capacidade de razoamento crítico.
B9	Traballo en equipo en diversos contextos

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecer detalladamente a evolución da sociedade na época contemporánea e as transformacións económicas e políticas ata mediados do século XX	saber	A14 A16 B1 B5
Explicar os grandes procesos de cambio e continuidade ao longo da idade contemporánea	saber	A14 B1
Adquirir unha conciencia crítica da relación entre os acontecementos e os procesos propios da etapa contemporánea e a nosa realidade actual	saber Saber estar / ser	A12 B7
Manexar diferentes instrumentos de recompilación de información e pescudar en fontes diversas propias da época contemporánea para ser quen de planificar e realizar pequenas investigacións individuais e en equipo que contribúan á elaboración dun discurso histórico crítico e razoado	saber facer	A23 B5 B9

Contidos

Tema	
1. A era das revolucións. Capitalismo e imperialismo.	1.1. As transformacións económicas: formación do capitalismo 1.2. As transformacións políticas. O modelo liberal. 1.3. As transformacións sociais. Sociedade de clases e movemento obreiro 1.4. A expansión colonial e o imperialismo. 1.5. Os grandes Estados europeos no século XIX. China e Xapón.

2. As grandes tensións da primeira metade do século XX.

- 2.1. As relacións internacionais ata 1914. A Primeira Guerra Mundial
- 2.2. Socialismo, Democracia e Totalitarismo.
- 2.3. Economía e sociedade na etapa de entreguerras.
- 2.4. As grandes potencias europeas. O mundo extraeuropeo.
- 2.5. As relacións internacionais no período de entreguerras e a Segunda Guerra Mundial.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	6	12	18
Prácticas autónomas a través de TIC	2	2	4
Titoría en grupo	6	0	6
Traballos de aula	3	6	9
Traballos tutelados	4	20	24
Sesión maxistral	24	30	54
Actividades introdutorias	1	0	1
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	4	30	34
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Seminarios	Traballo de aula individual ou en grupos informais a partir de materiais de diversa natureza co obxectivo de aprofundar nunha selección de contidos de especial dificultade ou relevancia introducidos nas sesións maxistrais.
Prácticas autónomas a través de TIC	Actividades prácticas na aula de Informática orientadas a que o alumnado coñeza e sexa quen de manexar os recursos electrónicos dispoñibles para a elaboración de unidades temáticas e didácticas en Historia Contemporánea Universal.
Titoría en grupo	Sesións dirixidas ao seguimento e orientación sobre o estudo de contidos, a preparación das actividades e probas de avaliación e a realización dos traballos en curso.
Traballos de aula	Actividades orientadas á resolución de exercicios prácticos na aula relacionados cos contidos introducidos nas sesións maxistrais que inclúan a resolución de comentarios e composicións de texto histórico, mapas históricos e análise e interpretación de materiais gráficos.
Traballos tutelados	Traballos realizados de xeito individual ou en grupo polo alumnado orientados ao achegamento aos instrumentos de recompilación de información e ás fontes propias da época contemporánea. Deberán estar asignados inexcusamente antes do remate do primeiro mes do cuadrimestre.
Sesión maxistral	Explicación dos contidos da materia polo profesor
Actividades introdutorias	Sesións orientadas a presentar a materia, tomar contacto co alumnado e reunir información sobre as súas competencias, motivacións e intereses.

Atención personalizada

	Descrición
Prácticas autónomas a través de TIC	PRACTICAS TICS: Revisión individualizada por parte do profesor dos materiais e recursos xerados coas actividades prácticas desenvolvidas na aula de Informática. TITORÍA EN GRUPO: Seguimento e orientación sobre o estudo de contidos, a preparación das actividades e probas de avaliación e a realización dos traballos en curso. TRABALLOS DE AULA: Seguimento individualizado das actividades orientadas á resolución de exercicios prácticos na aula polo alumnado. SEMINARIOS: Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios para facilitar a comprensión daqueles contidos de especial dificultade ou relevancia introducidos nas sesións maxistrais. TRABALLOS TUTELADOS: Seguimento individualizado das actividades orientadas á elaboración dos traballos prácticos realizados polo alumnado.

Titoría en grupo	PRACTICAS TICS: Revisión individualizada por parte do profesor dos materiais e recursos xerados coas actividades prácticas desenvoltas na aula de Informática. TITORÍA EN GRUPO: Seguimento e orientación sobre o estudo de contidos, a preparación das actividades e probas de avaliación e a realización dos traballos en curso. TRABALLOS DE AULA: Seguimento individualizado das actividades orientadas á resolución de exercicios prácticos na aula polo alumnado. SEMINARIOS: Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios para facilitar a comprensión daqueles contidos de especial dificultade ou relevancia introducidos nas sesións maxistras. TRABALLOS TUTELADOS: Seguimento individualizado das actividades orientadas á elaboración dos traballos prácticos realizados polo alumnado.
Traballos de aula	PRACTICAS TICS: Revisión individualizada por parte do profesor dos materiais e recursos xerados coas actividades prácticas desenvoltas na aula de Informática. TITORÍA EN GRUPO: Seguimento e orientación sobre o estudo de contidos, a preparación das actividades e probas de avaliación e a realización dos traballos en curso. TRABALLOS DE AULA: Seguimento individualizado das actividades orientadas á resolución de exercicios prácticos na aula polo alumnado. SEMINARIOS: Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios para facilitar a comprensión daqueles contidos de especial dificultade ou relevancia introducidos nas sesións maxistras. TRABALLOS TUTELADOS: Seguimento individualizado das actividades orientadas á elaboración dos traballos prácticos realizados polo alumnado.
Seminarios	PRACTICAS TICS: Revisión individualizada por parte do profesor dos materiais e recursos xerados coas actividades prácticas desenvoltas na aula de Informática. TITORÍA EN GRUPO: Seguimento e orientación sobre o estudo de contidos, a preparación das actividades e probas de avaliación e a realización dos traballos en curso. TRABALLOS DE AULA: Seguimento individualizado das actividades orientadas á resolución de exercicios prácticos na aula polo alumnado. SEMINARIOS: Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios para facilitar a comprensión daqueles contidos de especial dificultade ou relevancia introducidos nas sesións maxistras. TRABALLOS TUTELADOS: Seguimento individualizado das actividades orientadas á elaboración dos traballos prácticos realizados polo alumnado.
Traballos tutelados	PRACTICAS TICS: Revisión individualizada por parte do profesor dos materiais e recursos xerados coas actividades prácticas desenvoltas na aula de Informática. TITORÍA EN GRUPO: Seguimento e orientación sobre o estudo de contidos, a preparación das actividades e probas de avaliación e a realización dos traballos en curso. TRABALLOS DE AULA: Seguimento individualizado das actividades orientadas á resolución de exercicios prácticos na aula polo alumnado. SEMINARIOS: Seguimento individualizado dos materiais xerados nos seminarios para facilitar a comprensión daqueles contidos de especial dificultade ou relevancia introducidos nas sesións maxistras. TRABALLOS TUTELADOS: Seguimento individualizado das actividades orientadas á elaboración dos traballos prácticos realizados polo alumnado.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación
Prácticas autónomas a través de TIC	Presentación e entrega, na data sinalada e conforme aos parámetros indicados, dos materiais elaborados nas sesións prácticas.	2.5
Traballos de aula	Presentación e entrega, nas datas sinaladas e conforme aos parámetros indicados, dos exercicios prácticos indicados.	5
Seminarios	Selección, presentación, análise e crítica dos materiais traballados e capacidade para fomentar o debate, a discusión e a participación	7.5
Traballos tutelados	Presentación e entrega, na data sinalada dos traballos realizados de xeito individual ou en grupo polo alumnado. Valorarase o marco teórico, a estrutura e articulación do traballo, a reflexión crítica sobre as fontes e a presentación formal do mesmo.	15
Sesión maxistral	Valoraranse os coñecementos teóricos da materia, a estruturación de ideas e a precisión e claridade expositiva a través de dúas probas de avaliación correspondentes, cadansúa, a cada un dos dous grandes temas-bloque do programa e que incluirán tanto probas de resposta curta como longa ou de desenvolvemento e comentarios de textos, mapas e gráficas. Para superar a materia será preciso acadar, en ambas as dúas probas, unha cualificación de cando menos 5 puntos.	60
Outras	Asistencia e participación activa en sesións maxistras, prácticas, seminarios, etc	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os estudantes matriculados na materia teñen dereito a realizar os exames finais (artigo 12 do Regulamento de Estudantes da Universidade de Vigo) nos que se examinarán de todo o programa da materia, o cal deberán preparar a partir da bibliografía básica sinalada, o mesmo que aqueles alumnos/as que non realicen calquera das probas de avaliación continua, prácticas e/ou traballos obxecto de avaliación ou non acaden neles a cualificación mínima de aprobado.

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA

BRIGGS, A. e CALVIN, P., Historia Contemporánea de Europa, 1789-1989, Barcelona, Crítica, 2004.

CASASSAS, J. (coord.), La construcción del presente. El mundo desde 1848 hasta nuestros días, Barcelona, Ariel, 2005.

GRUPO GÁNDARA, Cadernos de Historia do Mundo Contemporáneo, Vigo, Ed. Xerais, 1994-97.

HOBBSAWM, E., Historia del Siglo XX. 1914-1991, Barcelona, Crítica, 2008.

JUANA, J. de e PRADA, J., Historia do Mundo Contemporáneo(1870-1945), Vigo, Ser. Pub. Universidade de Vigo, 2002.

MORALES LEZCANO, V. e de la TORRE GÓMEZ, H. (coords.), Historia Universal Contemporánea, Madrid, CEURA, 1997.

NERÉ, J. (dir), Historia Contemporánea, Barcelona. Labor, varias eds.

PALACIOS BAÑUELOS, J. L., Manual de Historia Contemporánea Universal, Madrid, Dilex, 2006, 2t.

PALMER, R. e COLTON, J., Historia Contemporánea, Madrid. Akal (varias eds.).

PAREDES, J., (Coord.), Historia Universal Contemporánea, Madrid, Ariel, 1999, 2 t.

VILLARES, R., e BAHAMONDE, A., El Mundo Contemporáneo. Siglos XIX-XX, Madrid, Taurus, 2001.

BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA

Remítase aos manuais citados na bibliografía básica para a listaxe de bibliografía temática actualizada

---

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**Historia da Arte Medieval**

Materia	Historia da Arte Medieval			
Código	O02G250V01404			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	2C
Idioma				
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Barriocanal Lopez, Maria Yolanda			
Profesorado				
Correo-e				
Web				
Descrición xeral	Proporcionar ao estudante o coñecemento das principais manifestacións artísticas da Idade Media europea, iniciándose ao tempo nas diferentes correntes metodolóxicas para a súa comprensión e análise			

Competencias de titulación

Código	
A24	Conciencia crítica das coordenadas espazo-temporais da Historia da Arte
A25	Visión diacrónica xeral da Historia da Arte Universal
A28	Coñecemento das distintas metodoloxías da aproximación á Historia da Arte
A30	Coñecemento das principais fontes literarias e documentais da Historia da arte
A32	Coñecemento práctico dos procesos básicos da metodoloxía científica en Historia da Arte
A34	Coñecementos instrumentais aplicados á Historia da Arte
B1	Capacidade de análise e síntese.
B2	Aplicación dos coñecementos

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecemento e aplicación de fontes literarias e documentais para o estudo das manifestacións artísticas na Idade Media	saber facer	A28 A30 A32
Capacidade para facer unha lectura formal, estilística e iconográfica das obras de arte medievais	saber saber facer	A28 A34 B1
Comprensión da evolución e desenvolvemento das principais manifestacións artísticas durante a Idade Media dentro dunha contextualización histórica	saber saber facer	A24 A25 A34 B2

Contidos

Tema	
1. O prerrománico	1.1. Arte paleocristián: frescos catacumbarios e imaxes en pedra. Arquitectura eclesial. 1.2. Arte bizantino en Constantinopla e Rávena. 1.3. Arte occidental na Europa das invasións
2. O Románico	2.1. O mosteiro medieval. Igrexas de peregrinación: arquetipo dun estilo. O templo románico. 2.2. A escultura románica. 2.3. A pintura románica
3. O Gótico	3.1. A arquitectura gótica nos séculos XII e XIII: cisterciense, cartuxana e mendicante. A Europa das catedrais. 3.2. A escultura gótica. 3.3. A pintura gótica: estilos.

Planificación docente

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	0	2
Sesión maxistral	23	30	53
Saídas de estudo/prácticas de campo	4	4	8
Traballos tutelados	3	20	23
Seminarios	8	16	24
Titoría en grupo	5	3	8
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	2	20	22
Traballos e proxectos	1	2	3
Informes/memorias de prácticas	2	5	7
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introdutorias	Sesións previas, orientadas á presentación do desenvolvemento da materia e de toma de contacto cos estudantes
Sesión maxistral	Exposición oral complementada co emprego de medios audiovisuais, por parte do profesor, dos contidos teóricos da materia
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividades desenvolvidas nun contexto externo ao entorno académico universitario relacionadas co ámbito do estudo da materia (visitas a institucións museísticas, colección de arte, monumentos, etc.)
Traballos tutelados	Metodoloxía deseñada para promover o aprendizaxe autónomo dos estudantes, baixo a tutela do profesor, na realización de traballos individuais sobre aspectos vinculados ás manifestacións artísticas da Idade Media
Seminarios	Actividades iversas realizadas na aula ou na aula de informática como complemento e reforzamento dos contidos da materia
Titoría en grupo	Asesoramento, seguemento e orientación no proceso de execución dos traballos tutelados a realizar polo estudante así como das probas de avaliación

Atención personalizada

	Descrición
Seminarios	A atención personalizada consistirá na orientación e revisión por parte do profesor dos materiais xenerados nos diferentes seminarios, así como no seguemento dos traballos tutelados a realizar polo alumnado.
Titoría en grupo	A atención personalizada consistirá na orientación e revisión por parte do profesor dos materiais xenerados nos diferentes seminarios, así como no seguemento dos traballos tutelados a realizar polo alumnado.
Traballos tutelados	A atención personalizada consistirá na orientación e revisión por parte do profesor dos materiais xenerados nos diferentes seminarios, así como no seguemento dos traballos tutelados a realizar polo alumnado.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Seminarios	Os materiais e exercicios prácticos realizados nos seminarios serán avaliados mediante a entrega dunha memoria de prácticas	30
Traballos tutelados	Os traballos tutelados serán avaliados unha vez expostos na aula, e entregados mecanografiados en soporte papel	30
Sesión maxistral	A sesión maxistral será avaliada mediante unha proba escrita de resposta longa	30
Outras	Asistencia con participación	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todo alumnado ten dereito a ser avaliado mediante un exame final

---

Bibliografía. Fontes de información

BARRAL E ALTET, X, La Alta Edad Media. De la antigüedad al año 1000, tASCHEN, 1998

BECKWITH, J, El arte de la Alta Edad Media: carolingio, otónico, románico, Destino, 1985

BECKWITH, J., Arte paleocristiano y bizantino, Cátedra, 1997

BRUYNE, E. , La estética de la Edad Media, Visor, 1987

DUBY, G. , La época de las catedrales, Cátedra, 1997

ETTINGHAUSEN, R. , Arte y arquitectura del Islam, 650-1250, Cátedra, 1996

JANSON, H. W., El arte de la Edad Media, Alianza, 1990

RAMIREZ, J. R., La Edad Media, Alianza, 1997

SCHLOSSER, J., El arte de la Edad Media, Gustavo Gili, 1981

WILIANSON, P., Escultura gótica. 1140-1330, Cátedra, 1995

YARZA, J., Baja Edad Media: los siglos del gótico, Sílex, 1992

Recomendaciones

Outros comentarios

Todo alumnado ten derecho a ser avaliado mediante un exame final

---

DATOS IDENTIFICATIVOS**Historia Moderna Universal**

Materia	Historia Moderna Universal			
Código	O02G250V01405			
Titulación	Grao en Xeografía e Historia			
Descritores	Creditos ECTS	Carácter	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2º	2C
Idioma				
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Rionegro Fariña, Isolina Lopez Diaz, María			
Profesorado				
Correo-e				
Web				
Descrición xeral	Coñecemento e comprensión dos caracteres específicos, principais acontecementos e transformacións da civilización e sociedade da Idade Moderna, prestando especial atención á realidade europea sen renunciar ao estudo comparado doutras civilizacións e culturas.			

Competencias de titulación

Código	
A12	Conciencia crítica da relación entre os acontecementos e procesos actuais e o pasado
A14	Coñecemento da estrutura diacrónica xeral do pasado.
A16	Coñecemento detallado dun ou máis períodos específicos do pasado da humanidade
A20	Coñecemento da historia europea nunha perspectiva comparada
A22	Coñecemento da historia universal
B1	Capacidade de análise e síntese.
B3	Capacidade de organización e planificación
B7	Capacidade de razoamento crítico.

Competencias de materia

Competencias de materia	tipoloxía	Competencias
Coñecemento xeral, crítico e actualizado dos principais rasgos da evolución da civilización e sociedade na Idade Moderna en totalas vertientes (política, económica, social e cultural).	saber	A14 A16 B1 B7
Coñecemento e comprensión dos grandes procesos de cambio e continuidades que houbo ao longo da Idade moderna, así como as razóns que motivaron eses procesos.	saber saber facer	A16 A20 A22 B1 B3
Adquirir conciencia crítica da relación existente entre os acontecementos e procesos da Idade Moderna e a realidade actual.	saber facer Saber estar / ser	A12 B7

Contidos

Tema	
1. Bases estruturais	1.1. A demografía europea do Antigo Réximen. 1.2. Os sectores económicos da Europa do Antigo Réximen. 1.3. A sociedade europea do Antigo Réximen. 1.4. O pensamento económico na Europa Moderna.
2. Cultura e mentalidades	2.1. Humanismo e reformas relixiosas. 2.2. Cultura e ciencia do Barroco a Ilustración. 2.3. Cultura popular e mentalidades (ss. XVI-XVIII).

3. Política y relaciones internacionales

- 3.1. O pensamento político moderno na e as novas correntes.
- 3.2. As monarquías europeas e relacións internacionais no século XVI.
- 3.3. A crisis das monarquías absolutas e as relacións internacionais no século XVII.
- 3.4. O Despotismo ilustrado e os conflitos dinásticos do setecentos. Reacción e revolución.

Planificación docente			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introductorias	1	0	1
Sesión maxistral	24	30	54
Seminarios	6	16	22
Traballos tutelados	4	14	18
Traballos de aula	5	10	15
Titoría en grupo	4	0	4
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	4	24	28
Probas prácticas, de execución de tarefas reais e/ou simuladas.	2	6	8
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Actividades introductorias	Sesións orientadas a presentar o programa da materia, así como a tomar contacto e obter información das competencias, intereses e motivacións do alumnado co fin de articular a docencia para unha aprendizaxe mais eficaz.
Sesión maxistral	Exposición dos contidos da materia por parte do profesor e presentación das liñas básicas para o desenvolvemento de actividades relacionadas coa mesma.
Seminarios	Actividades enfocadas ao traballo intensivo sobre un tema ou serie de temas do programa que pode requiren a lectura e manexo de bibliografía, dar resposta a preguntas dirixidas, etc. Orientados a fomentar o debate e a participación activa do alumnado.
Traballos tutelados	Elaboración e presentación de traballos feitos polos alumnos de forma individual ou en grupo.
Traballos de aula	Actividades encamiñadas a resolución de exercicios prácticos relacionados cos contidos da materia.
Titoría en grupo	Seguimento e aclaración de dúbidas sobre os contidos da materia así como dos traballos e exercicios prácticos requiridos os alumnos.

Atención personalizada	
	Descrición
Seminarios	Seguimento e atención individualizada dos alumnos tanto na aula como no despacho ou a través do correo electrónico. Encamiñadas a resolver os problemas e dúbidas que poidan xurdirles no estudio e comprensión daqueles contidos de especial relevancia e dificultade, preparación de actividades, realización de prácticas, elaboración de traballos de curso, probas de avaliación, etc.
Traballos tutelados	Seguimento e atención individualizada dos alumnos tanto na aula como no despacho ou a través do correo electrónico. Encamiñadas a resolver os problemas e dúbidas que poidan xurdirles no estudio e comprensión daqueles contidos de especial relevancia e dificultade, preparación de actividades, realización de prácticas, elaboración de traballos de curso, probas de avaliación, etc.
Titoría en grupo	Seguimento e atención individualizada dos alumnos tanto na aula como no despacho ou a través do correo electrónico. Encamiñadas a resolver os problemas e dúbidas que poidan xurdirles no estudio e comprensión daqueles contidos de especial relevancia e dificultade, preparación de actividades, realización de prácticas, elaboración de traballos de curso, probas de avaliación, etc.
Traballos de aula	Seguimento e atención individualizada dos alumnos tanto na aula como no despacho ou a través do correo electrónico. Encamiñadas a resolver os problemas e dúbidas que poidan xurdirles no estudio e comprensión daqueles contidos de especial relevancia e dificultade, preparación de actividades, realización de prácticas, elaboración de traballos de curso, probas de avaliación, etc.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación

Sesión maxistral	A avaliación farase mediante a realización de duas probas que incluírán: preguntas de resposta larga ou desenvolvemento, alguhas de resposta curta e unha proba práctica.	60
Seminarios	Presentación e análise crítica dos materiais traballados mediante a participación activa do alumno nos debates e discursións.	7.5
Traballos tutelados	Presentación e entrega, nas datas sinaladas e conforme os criterios establecidos, dos traballos requeridos.	15
Traballos de aula	Presentación e entrega, conforme os criterios establecidos, dos materiais elaborados nas sesións prácticas.	7.5
Outras	Asistencia e participación activa do alumno nas clases e actividades presenciales (seminarios, prácticas, etc.), así como a entrega puntual dos traballos requiridos.	10
Outros		(*)

Outros comentarios e segunda convocatoria

Todos os alumnos matriculados na materia teñen dereito a realizar o examen final, no que serán avaliados dos contidos do programa (artigo 12 do Regulamento de Estudantes da Universidade de Vigo).

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA:

- . Fontana, J. (ed), *Historia Universal Planeta*. vol. 6 a 10, Barcelona: Planeta, 1992-1994, Referencia: BCP R 94(031)
- . Floristán Imizcoz, A, (coord.), *Historia Moderna Universal*, Barcelona: Ariel, 2005. [OUR 94"15/17" /567](#)
- . Hinrichs, E., *Introducción a la historia de la Edad Moderna*, Madrid: Akal Universitaria, 2001, [OUR 94"15/17" /607](#)
- . Martínez Ruiz, E. et al., *Introducción a la Historia Moderna*, Madrid: Istmo, 1994, [OUR 94"15/17" /436](#)
- . Molas Ribalta, B. et al. *Manual de Historia Moderna*, Barcelona: Ariel, 1993, [OUR 94"15/17" /604](#)
- . Tenenti, A., *La Edad Moderna. Siglos XVI a XVIII*, Barcelona: Crítica, 2000, [OUR 94"15/17" /93](#)

BIBLIOGRAFÍA ESPECÍFICA:

- . Black, J., *La Europa del siglo XVIII, 1700- 1789*, Madrid: Akal Universitaria, 1997, [OUR 94"15/17" /553](#)
- . Braudel, F., *Civilización material, economía y capitalismo. Siglos XV-XVIII*, 3 vols., Madrid: Alianza, 1984, [E 070 BRA civ](#)
- . Burke, P., *La cultura popular en la Edad Moderna*, Madrid: Alianza, 1990, [OUR 94"15/17" /326](#)
- . Chartier, R., *Libros, lecturas y lectores en la Edad Moderna*, Madrid: alianza, 1993, [OUR 94"15/17" /332](#)
- . Elliot, J.H. et al., *Revoluciones y rebeliones de la Europa Moderna: cinco estudios sobre sus precondiciones y precipitantes*, Madrid: Alianza, 1975, [Depósito: OUR 36138](#)
- . Lutz, H., *Reforma y Contrarreforma. Europa entre 1520 y 1648*, Madrid: Alianza, 2008, [OUR 94"15/17" /778](#)
- . Mackenney, R., *La Europa del siglo XVI: expansión y conflicto*, Madrid: Akal Universitaria, 1996, [OUR 94"15/17" /205](#)
- . Munck, TH., *La Europa del siglo XVII: 1598-1700. Estados, conflictos y orden social en Europa*, Madrid: Akal, 1994. [OUR 94"15/17" /555](#)
- . Kamen, H., *La sociedad europea (1500-1700)*, Madrid: Alianza, 1986. [OUR 94"15/17" /419](#)
- . Renouvin, P., *Historia de las relaciones internacionales*, vol. 1 y 2, Madrid: Aguilar, 1967-69, [Depósito: OUR 36732](#)
- . Schultz, H., *Historia económica de Europa, 1500-1800: artesanos, mercaderes y banqueros*, Madrid: Siglo XXI, 2001, [OUR 94"15/17" /735](#)
- . Rivero Rodríguez, M., *Diplomacia y relaciones exteriores en la Edad Moderna, 1453-1794*, Madrid: Alianza, 2000. [OUR 94"15/17" /86](#)
- . Rudé, G., *Europa en el siglo XVIII. La aristocracia y el desafío burgués*, Madrid: Alianza, 1978. [Depósito: OUR 8799](#)

